

**Ανάπτυξη και διεύρυνση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, 1998-2004: Μία
ανάλυση του στρατηγικού και χωροταξικού σχεδιασμού. Άλλως, μύθοι και
πραγματικότητες**

Άγγελος Καβασακάλης

Πανεπιστήμιο Πατρών, Εκπαιδευτήρια Γείτονα

Περίληψη

Σε μια από τις, σημαντικές για εμένα, συζητήσεις που κάναμε με τον Διονύση Κλάδη κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής τα Χριστούγεννα του 2008 ανέφερε ότι τρεις είναι, κατά τη γνώμη του, οι παρακαταθήκες της δραστηριοποίησής του στο Υπουργείο Παιδείας: ο Νόμος 1268/82, οι διαδικασίες διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης την περίοδο 1998-2004 και η είσοδος των ελληνικών πανεπιστημίων στη διαδικασία της Μπολόνια το 1999. Επιλέγω στο συγκεκριμένο κείμενο να ασχοληθώ με τη δεύτερη, καθώς για την πρώτη πολλοί και ειδικότεροι από εμένα υπάρχουν να μιλήσουν ή έχουν ήδη μιλήσει, ενώ η τρίτη σχετίζεται εμμέσως με τη διερεύνηση που πραγματοποίησα στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής. Το παρόν κείμενο πραγματεύεται πρωτίστως την παρουσίαση και ανάλυση του σχεδιασμού και της εφαρμογής των πολιτικών ανάπτυξης και διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης κατά την εξαετία 1998-2004. Παράλληλα ασχολείται με την κριτική που δέχθηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα πολιτικής σε μια διαδικασία όπου οι «μύθοι» διαπλέκονταν με τις «πραγματικότητες». Οι ευρύτερες εξελίξεις εκείνης της εποχής σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης (δημιουργία του ΕΧΑΕ, ΕΠΕΑΕΚ I-II) και οι εκθέσεις της Ομάδας Στρατηγικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού αποτελούν το υλικό του «πεδίου» του παρόντος κειμένου.

Λέξεις-κλειδιά

Εκπαιδευτική πολιτική, ανώτατη εκπαίδευση, πολιτικές διεύρυνσης ανώτατης εκπαίδευσης, ομάδα στρατηγικού και χωροταξικού σχεδιασμού.

Εισαγωγή

Το κείμενο έχει διττό στόχο: Αφενός να παρουσιάσει τις πολιτικές διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης, τη χρονική περίοδο 1998-2004, σε επίπεδο σχεδιασμού, τελικών πολιτικών αποφάσεων και υλοποίησης. Αφετέρου να σχολιάσει συγκλίσεις και αποκλίσεις τόσο μεταξύ αυτών των επιπέδων όσο και γενικότερα με τα διεθνή δεδομένα της εποχής.

Στο πρώτο μέρος του κειμένου, θα πραγματοποιηθεί κυρίως η περιγραφή των επιπέδων του σχεδιασμού και της θέσπισης των πολιτικών διεύρυνσης. Στην προσπάθεια να μην υπάρξει μια «στεγνή» παρουσίαση αυτών, εμβόλιμα στο κείμενο ή συνηθέστερα σε υποσημειώσεις, θα υπάρχουν επισημάνσεις στα σημεία πιθανών αποκλίσεων. Στο δεύτερο μέρος του κειμένου, θα πραγματοποιηθεί μια κριτική προσέγγιση του σχεδιασμού και της θέσπισης των πολιτικών διεύρυνσης για την ανώτατη εκπαίδευση.

Τέλος αξ σημειωθεί ότι η χρονική περίοδος ανάλυσης θα έπρεπε να είναι από το 1998 έως το 2006, που τυπικά έληγε το ΕΠΕΑΕΚ II. Όμως την άνοιξη του 2004 γίνονται εθνικές εκλογές με αλλαγή στην ελληνική κυβέρνηση. Με το δεδομένο της ασυνέχειας που συνήθως ανακύπτει στα προγράμματα πολιτικής στην Ελλάδα, η εξεταζόμενη περίοδος θα περιοριστεί, επομένως, από το 1998 έως το 2004.

Α ΜΕΡΟΣ. Παρουσίαση των πολιτικών διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης σε επίπεδο σχεδιασμού, τελικών αποφάσεων και εφαρμογής.

1998-2001: 1^η περίοδος διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης

Η προσπάθεια διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία από το 1993 και μετά είχε αυξητικό ρυθμό, εντάσσεται σε αυτή την περίοδο στο Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Β΄ ΚΠΣ) και ειδικότερα στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ Ι). Αυτό αποτελούσε το εθνικό πρόγραμμα για τη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης κατά την περίοδο 1994-1999¹.

Μεταξύ των έξι βασικών προτεραιοτήτων του ΕΠΕΑΕΚ Ι ήταν και «η ανάπτυξη και αναβάθμιση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, δεδομένου του ρόλου της στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας: Η βελτίωση διαχείρισης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, η αναμόρφωση των πανεπιστημιακών προγραμμάτων σπουδών, η προώθηση σύντομων μεταπτυχιακών τμημάτων προσανατολισμένων προς την αγορά, η ανάπτυξη μεταπτυχιακών σπουδών και πανεπιστημιακής έρευνας, καθώς και η ανάπτυξη βιβλιοθηκών και η βελτίωση των εκπαιδευτικών υποδομών και εξοπλισμού» (ΥΠΕΠΘ

¹ Οι ενέργειες διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης ενεργοποιήθηκαν το 1998 και η εφαρμογή τους συνεχίστηκε και μετά τη λήξη του ΕΠΕΑΕΚ Ι (τα τελευταία νέα Τμήματα ξεκίνησαν τη λειτουργία τους το Σεπτέμβριο του 2001).

² Οι Ενέργειες που προβλέπονταν για το μέτρο (3.1) ήταν: 3.1.α *Προγράμματα Σπουδών – Συγγράμματα* με στόχο την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής εικόνας των συγγραμμάτων, τον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου και της μεθοδολογίας των προγραμμάτων προπτυχιακών σπουδών, καθώς επίσης τη στήριξη της λειτουργίας των εκδοτικών μηχανισμών στα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. 3.1.β *Βιβλιοθήκες* με στόχο τη στήριξη των νέων και υφισταμένων κεντρικών βιβλιοθηκών των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τον εμπλουτισμό τους με βιβλία και τη διασύνδεσή τους μέσω δικτύου δεδομένων. 3.1.γ *Πληροφορική* με στόχο την εισαγωγή και την ανάπτυξη της πληροφορικής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση για την αναβάθμιση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών. 3.1.δ *Εκπαίδευση από Απόσταση* με στόχο την ανάπτυξη εκπαιδευτικών πακέτων και τη χρησιμοποίηση

1994: 7). Το Υποπρόγραμμα που αφορούσε την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση περιλάμβανε τα εξής Μέτρα: 3.1 «Αναμόρφωση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων», 3.2 «Μεταπτυχιακά – Έρευνα - Υποτροφίες», 3.3 «Υποδομές - Εκπαιδευτικός Εξοπλισμός» και 3.4 «Σύνδεση Εκπαίδευσης και Παραγωγής». Στο Μέτρο 3.1 εκτός των άλλων Ενεργειών² υπήρχε και η τιτλοφορούμενη «Διεύρυνση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» που είχε στόχο την υποστήριξη της οργάνωσης, της λειτουργίας και των εκπαιδευτικών διαδικασιών νέων Τμημάτων (και επομένως και προγραμμάτων σπουδών) των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Το τεχνικό δελτίο της συγκεκριμένης Ενέργειας καθόριζε ένα μοντέλο για τις διαδικασίες διεύρυνσης. Οι προδιαγραφές του μοντέλου βασίζονταν σε στοιχεία από μελέτες³ της περιόδου 1997-1998 για την αγορά εργασίας, τις δυνατότητες απασχόλησης και τη μελλοντική ανάπτυξη των γνωστικών αντικειμένων. Επίσης οι προτάσεις των Ιδρυμάτων έπρεπε να συνοδεύονταν από εκθέσεις σκοπιμότητας και βιωσιμότητας. Η Ενέργεια αυτή ξεκίνησε, με καθυστέρηση,

² Οι Ενέργειες που προβλέπονταν για το μέτρο (3.1) ήταν: 3.1.α *Προγράμματα Σπουδών – Συγγράμματα* με στόχο την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής εικόνας των συγγραμμάτων, τον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου και της μεθοδολογίας των προγραμμάτων προπτυχιακών σπουδών, καθώς επίσης τη στήριξη της λειτουργίας των εκδοτικών μηχανισμών στα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. 3.1.β *Βιβλιοθήκες* με στόχο τη στήριξη των νέων και υφισταμένων κεντρικών βιβλιοθηκών των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τον εμπλουτισμό τους με βιβλία και τη διασύνδεσή τους μέσω δικτύου δεδομένων. 3.1.γ *Πληροφορική* με στόχο την εισαγωγή και την ανάπτυξη της πληροφορικής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση για την αναβάθμιση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών. 3.1.δ *Εκπαίδευση από Απόσταση* με στόχο την ανάπτυξη εκπαιδευτικών πακέτων και τη χρησιμοποίηση πολλαπλών μεθόδων εκπαίδευσης. 3.1.ε *Προγράμματα Σπουδών Επιλογής* με στόχο την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών επιλογής και πολυμέσων για την υποστήριξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. 3.1.ζ *Διεύρυνση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης*.

³ Ενδεικτικά αναφέρονται:

Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης (1997). *Δημογραφικές εξελίξεις, απασχόληση και ανεργία του Ελληνικού πληθυσμού σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο*.

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας (1997). *Η απασχόληση στην Ελληνική Χαλοβουργία*. Αθήνα: ΕΙΕ.

Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (1998). *Διαρθρωτική εικόνα και εξελίξεις στην αγορά εργασίας*.

Research Center for Education and the Labour Market (1998). *Beyond Manpower Planning: ROA's Labour market Model and forecasts to 2002*. Maastricht University, Faculty of Economics and Business Administration, Maastricht.

τον Ιούνιο του 1998 με την πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος που απευθύνονταν στα ΑΕΙ και ΤΕΙ. Με αυτήν ζητήθηκε από όλα τα Ιδρύματα να εκπονήσουν και να υποβάλουν προτάσεις ίδρυσης νέων Τμημάτων.

Τα Ιδρύματα, μέχρι το τέλος Οκτωβρίου 1998, υπέβαλαν 167 προτάσεις (109 από ΑΕΙ και 58 από ΤΕΙ) οι οποίες περιείχαν μελέτες σκοπιμότητας και εφαρμογής. Μέχρι το τέλος του έτους οι προτάσεις αξιολογήθηκαν σε δύο φάσεις: αρχικά μεμονωμένα και, στη συνέχεια, συγκριτικά από δύο επιτροπές αξιολόγησης, μία για τις προτάσεις των ΑΕΙ και μία για αυτές των ΤΕΙ. Στη δεύτερη φάση πραγματοποιήθηκαν οι συγκριτικές συσχετίσεις μεταξύ των διάφορων προτάσεων, όπως και μεταξύ των προτάσεων και των υφισταμένων δεδομένων του συστήματος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η αξιολόγηση των προτάσεων βασίστηκε στις ομάδες ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων που αναφέρονται στον Πίνακα 1.

Ομάδα κριτηρίων	
1.	Διεύρυνση των προσφερόμενων θέσεων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε τομείς που παρουσιάζουν έλλειμα μεταξύ ζήτησης και προσφοράς.
2.	Ανάπτυξη γνωστικών αντικειμένων προτεραιότητας και αιχμής που ανταποκρίνονται αφ' ενός μεν στις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, αφ' ετέρου δε στις σύγχρονες εξελίξεις στο χώρο της επιστήμης και της τεχνολογίας, όχι μόνο σε βραχυπρόθεσμη αλλά και σε μακροπρόθεσμη βάση.
3.	Ενίσχυση περιφερειακών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της αναγκαιότητας για γεωγραφική αποκέντρωση των εκπαιδευτικών υπηρεσιών αλλά και για διεύρυνση της παροχής υπηρεσιών προς το διεθνές περιβάλλον με ιδιαίτερη έμφαση στους γειτονικούς γεωγραφικούς χώρους των Βαλκανίων και της Μεσογείου.
4.	Εξορθολογισμός της οργάνωσης και της λειτουργίας, αλλά και διεύρυνσης των προοπτικών ανάπτυξης, υφιστάμενων και ήδη λειτουργούντων Τμημάτων μέσω διαδικασιών κατάτμησης, συγχώνευσης ή μετεξέλιξης.

5.	Επιτάχυνση των ρυθμών ανάπτυξης των νεότερων κυρίως ΑΕΙ και ΤΕΙ που διαθέτουν μικρό αριθμό Τμημάτων, με στόχο τη σταδιακή ολοκλήρωση της φυσιογνωμίας τους και την ενίσχυση της δυναμικής τους.
6.	Εναρμόνιση με τις σύγχρονες διεθνείς τάσεις και αντιλήψεις για ευελιξία και για διεπιστημονική προσέγγιση των τριτοβάθμιων σπουδών με αξιοποίηση της υπάρχουσας θεσμικής δυνατότητας για δημιουργία νέων συμβατικών ΠΣ σε διατμηματική βάση.

Πίνακας 1. Κριτήρια Αξιολόγησης των Προτάσεων ίδρυσης νέων Τμημάτων μέσω ΕΠΕΑΕΚ Ι (Πηγή: Προσωπικό αρχείο Διονύση Κλάδη).

Μετά την ολοκλήρωση των δύο φάσεων της αξιολόγησης από τις 167 προτάσεις εγκρίθηκαν 73 για τη δημιουργία νέων Τμημάτων και 8 προτάσεις για μετεξέλιξη Τμημάτων που ήδη λειτουργούσαν. Ουσιαστικά λιγότερο από το 50% των προτάσεων έγιναν αποδεκτές. Από αυτές τις προτάσεις 38 νέα Τμήματα άρχισαν τη λειτουργία τους το Σεπτέμβριο του 1999. Άλλα 29 Τμήματα ξεκίνησαν την επόμενη ακαδημαϊκή χρονιά, ενώ τα υπόλοιπα Τμήματα ξεκίνησαν τη λειτουργία τους το Σεπτέμβριο του 2001.

Στο Παράρτημα 1 καταγράφονται τα Τμήματα που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους μεταξύ του Σεπτεμβρίου 1998 και του Σεπτεμβρίου 2001. Αναφέρονται τα νέα Τμήματα που εντάχθηκαν στο ΕΠΕΑΕΚ Ι, τα Τμήματα που μετεξελίχθηκαν και 16 Τμήματα που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους τη συγκεκριμένη περίοδο και δεν εντάσσονταν στο ΕΠΕΑΕΚ Ι. Παρατηρώντας τα δεδομένα, κάποιες επισημάνσεις σχετικά με τα κριτήρια αξιολόγησης του Πίνακα 1 είναι απαραίτητες. Προφανώς η «εικόνα» των Τμημάτων, των οποίων η ίδρυση τελικά αποφασίστηκε, σχετίζεται με τις 167 προτάσεις των Ιδρυμάτων που υποβλήθηκαν. Όμως για παράδειγμα, εάν επικεντρωθούμε στα νέα Τμήματα ΑΕΙ, αξίζει να επισημάνουμε ότι: α) το 1/3 των νέων

Τμημάτων ιδρύθηκαν σε κεντρικά πανεπιστήμια, β) λίγο παραπάνω από το 1/3 των νέων Τμημάτων ιδρύθηκαν σε «παλαιά» Ιδρύματα⁴ και γ) η πλειοψηφία των νέων Προγραμμάτων Σπουδών (ΠΣ) δεν ήταν διεπιστημονικής προσέγγισης, ενώ φαίνεται να απουσιάζουν τα διατμηματικά ΠΣ.

2001-2004: 2^η περίοδος διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης

Η νέα φάση διεύρυνσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης χαρακτηρίζεται από τη θεσμική ενεργοποίηση και τον κεντρικό ρόλο της Ομάδας Στρατηγικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού (ΟΣΧΣ) η οποία είχε ως έργο τη σύνταξη του εθνικού στρατηγικού και χωροταξικού σχεδίου ανάπτυξης της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα για την χρονική περίοδο μέχρι το 2010. Στην Ομάδα υπήρχε ευρεία αντιπροσώπευση: μέλη της ήταν όσοι είχαν διατελέσει γραμματείς ανώτατης εκπαίδευσης στο Υπουργείο Παιδείας (από όλα τα κόμματα και τις κυβερνήσεις) και ακαδημαϊκοί που είτε ειδικεύονταν στην περιφερειακή ανάπτυξη, είτε είχαν διατελέσει πρυτάνεις σε περιφερειακά πανεπιστήμια.

Η 2^η περίοδος εντάχθηκε στο ΕΠΕΑΕΚ II καθώς υπήρχε η πρόβλεψη να ιδρυθούν περίπου 20 νέα Τμήματα, τα οποία θα άρχιζαν τη λειτουργία τους τα επόμενα τρία ακαδημαϊκά έτη. Ταυτόχρονα δινόταν και η δυνατότητα ίδρυσης νέων Ιδρυμάτων.

⁴ Η διάκριση σε «κεντρικά» και «παλαιά» Ιδρύματα δίνεται μέσω ενός παραδείγματος: το Πανεπιστήμιο Κρήτης είναι «παλαιό» καθώς το έτος ίδρυσής του είναι το 1973 (οι πρώτοι φοιτητές εισέρχονται το 1977-78) αλλά δεν είναι «κεντρικό» καθώς δεν ανήκει σε κάποια από τις Περιφέρειες στις οποίες η διεύρυνση δεν θα είχε χαρακτηριστικά αποκέντρωσης.

ΕΠΕΑΕΚ II (2000-2006)

Το ΕΠΕΑΕΚ II που εντάσσεται η 2^η περίοδος διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης περιλάμβανε τους εξής Άξονες Προτεραιότητας: 1) προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους, και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό, 2) προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης, 3) ανάπτυξη και προώθηση της επιχειρηματικότητας και της προσαρμοστικότητας των νέων, 4) βελτίωση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας, 5) υποστήριξη υλοποίησης των μέτρων ΕΚΤ⁵ που συμπεριλαμβάνει τους συνολικούς πόρους του ΕΤΠΑ⁶ και 6) τεχνική βοήθεια (ΥΠΕΠΘ 2000: 7-9).

Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 περιλάμβανε το Μέτρο 2.2 «Αναμόρφωση Προγραμμάτων Σπουδών - Διεύρυνση Ανώτατης Εκπαίδευσης». Το συγκεκριμένο Μέτρο στόχευε, αφενός στη συνέχιση του εκσυγχρονισμού των προγραμμάτων σπουδών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, και αφετέρου, στη διεύρυνση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών με γνωστικά αντικείμενα που θα ήταν προσαρμοσμένα στις νέες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Οι Ενέργειες του συγκεκριμένου Μέρους ήταν οι εξής: 2.2.1 «Αναμόρφωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού», 2.2.2 «Υποστήριξη διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης», 2.2.3 «Υποστήριξη μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών και έρευνας» και 2.2.4 «Υποτροφίες σπουδαστών για σπουδές στην Ελλάδα και το Εξωτερικό» (ΥΠΕΠΘ 2000: 35-36).

⁵ ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

⁶ ΕΤΠΑ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Στην αναλυτική περιγραφή των υποέργων του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ σχετικά με τη διεύρυνση προβλεπόταν η υποβολή από την ΟΣΧΣ συγκεκριμένης εισήγησης στο Υπουργείο Παιδείας για τα σχέδια των Ιδρυμάτων που θα αφορούσαν στη στρατηγική της ακαδημαϊκής συγκρότησης και ανάπτυξής τους. Η εισήγηση αυτή έπρεπε να υποβληθεί μέχρι το τέλος Απριλίου 2002, προκειμένου το Υπουργείο Παιδείας να προσδιορίσει την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων του κατά τη νέα φάση της διεύρυνσης. Στη συνέχεια προβλεπόταν η πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος που θα απευθύνονταν στα Ιδρύματα μέχρι το τέλος Οκτωβρίου 2002, η οποία θα ήταν βασισμένη σε σχετική εισήγηση της ΟΣΧΣ. Τα Ιδρύματα θα έπρεπε να υποβάλουν μέχρι το τέλος του έτους τις μελέτες τους για τη δημιουργία νέων Τμημάτων. Η δε ΟΣΧΣ, με τη σειρά της, θα προχωρούσε μέχρι το τέλος Φεβρουαρίου 2003 στην αξιολόγηση των μελετών αυτών με βάση το εθνικό στρατηγικό και χωροταξικό σχέδιο ανάπτυξης που θα είχε ήδη διαμορφώσει. Ο προγραμματισμός όριζε ότι μέχρι το τέλος Ιουνίου 2003 η ΟΣΧΣ έπρεπε να έχει ολοκληρώσει τις εισηγήσεις της για τον σχεδιασμό και την οργάνωση των νέων Τμημάτων (ΥΠΕΠΘ 2001).

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης αυτού του προγραμματισμού υπήρξαν δύο ενδιάμεσα πορίσματα της ΟΣΧΣ και δύο αποφάσεις του υπουργικού συμβουλίου, τα οποία παρουσιάζονται στη συνέχεια.

1^ο ενδιάμεσο πόρισμα ΟΣΧΣ: Κείμενο αρχών για τη δημιουργία νέων Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης

Το πρώτο ενδιάμεσο πόρισμα της ΟΣΧΣ (Σεπτέμβριος 2001) αποτέλεσε ουσιαστικά ένα πλαίσιο αρχών και προϋποθέσεων για τη χωροταξική διάταξη των Ιδρυμάτων

ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα⁷. Σημαντικό στοιχείο στην αιτιολόγηση των προτάσεων που συγκροτούσαν αυτό το πλαίσιο αρχών και προϋποθέσεων ήταν η σύνδεση του εθνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης με τις εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο (βλ. διαδικασία της Μπολόνια), καθώς και η σύγκρισή του με άλλα ευρωπαϊκά συστήματα.

Τα δύο βασικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν για την πραγματοποίηση αυτής της σύγκρισης ήταν ο αριθμός των Ιδρυμάτων και το ποσοστό συμμετοχής των νέων (ηλικιακής ομάδας 17 με 21 ετών) στην ανώτατη εκπαίδευση. Σύμφωνα με την εισήγηση προέκυψε ότι:

- Στην πενταετία 1996-2001 η Ελλάδα αύξησε τον φοιτητικό πληθυσμό της κατά ποσοστό περίπου 80%, το οποίο ήταν πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό αύξησης των άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που όμως είχαν πραγματοποιήσει τη διεύρυνση της ανώτατης εκπαίδευσής τους νωρίτερα (ΟΣΧΣ 2001: παρ.38).
- Σε σχέση με το πλήθος των Πανεπιστημίων ανά 1.000.000 κατοίκους, η Ελλάδα βρισκόταν στα ίδια περίπου επίπεδα με άλλες 5 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Βέλγιο, Σουηδία και Ισπανία), υπολείπονταν 5 χωρών (Γαλλίας, Φινλανδίας, Πορτογαλίας, Αυστρίας και Δανίας) και υπερείχε μόνο της Ολλανδίας και της Ιταλίας. Ταυτόχρονα όμως ήταν εμφανής η

⁷ Στην έναρξη της εισηγητικής έκθεσης σημειωνόταν ότι: «στο Υπουργείο Παιδείας έχουν επίσης υποβληθεί και πλήθος προτάσεων ίδρυσης νέων Τμημάτων Πανεπιστημίων και ΤΕΙ, πολλές από τις οποίες αφορούν την ίδρυση Τμημάτων σε νέες περιοχές. Οι προτάσεις αυτές, οι οποίες υπερβαίνουν τις 300, έχουν υποβληθεί τόσο από τα ίδια τα Ιδρύματα όσο και από άλλους φορείς. Με τις προτάσεις αυτές δεν πρόκειται να ασχοληθεί το παρόν κείμενο» (ΟΣΧΣ 2001: παρ.9), δηλαδή το πρώτο πόρισμα της Ομάδας.

υστέρησή της, όταν η σύγκριση πραγματοποιούνταν στο σύνολο του αριθμού των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, ΑΕΙ και ΤΕΙ (ΟΣΧΣ 2001: παρ.41).

- Η υψηλή συμμετοχή των νέων στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα συγκεντρώνονταν σε σχετικά μικρό αριθμό Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης σε σύγκριση με τα δεδομένα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΟΣΧΣ 2001: παρ.42).

Η ΟΣΧΣ πρότεινε να οριστεί ως βασική μονάδα αναφοράς για τη χωροταξική οργάνωση σε επίπεδο Ιδρυμάτων ο χώρος της Περιφέρειας. Πρόκειται για μια περίοδο, που σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι Περιφέρειες αποκτούν συνεχώς μεγαλύτερη σημασία στην οργάνωση της σύγχρονης δομής των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Στη λογική της περιφερειακής ανάπτυξης εντάσσεται και η πρόταση περί δημιουργίας ενός Συντονιστικού - Γνωμοδοτικού Περιφερειακού Οργάνου που θα δρούσε με σκοπό την εφαρμογή της στρατηγικής αποκέντρωσης της ανώτατης εκπαίδευσης. Η αποστολή του θα ήταν η ενημέρωση για το έργο των Ιδρυμάτων της περιφέρειας, η μεταφορά των απόψεων των κοινωνικών φορέων και ο συντονισμός στη δράση των Ιδρυμάτων, τόσο μεταξύ τους όσο και με την Περιφέρεια (ΟΣΧΣ 2001: παρ.14).

Η πρόταση της Ομάδας στο επίπεδο των Ιδρυμάτων συγκροτούνταν γύρω από την προώθηση ενός *διπολικού περιφερειακού συστήματος* που θα εξασφάλιζε την παράλληλη λειτουργία ανά Περιφέρεια ενός πολυθεματικού Πανεπιστημιακού Ιδρύματος (ΑΕΙ) και ενός Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (ΤΕΙ) με ανάλογα χαρακτηριστικά. Από τη γενική αρχή εξαιρέθηκαν οι δύο Περιφέρειες στις οποίες εντάσσονταν τα μητροπολιτικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Αυτό συνέβη καθώς η συγκέντρωση των λειτουργιών στα κέντρα αυτά και το αυξημένο

ειδικό βάρος τους, δεν επέτρεπε την ανάπτυξη του διπολικού περιφερειακού συστήματος⁸. Επίσης διαφοροποίηση υπήρχε και στις τρεις νησιωτικές περιφέρειες, που αντιμετωπίζονταν ως δύο (Ιονίων νήσων και Αιγαίου), καθώς το πανεπιστήμιο Αιγαίου εκτεινόταν ήδη στις δύο διοικητικές Περιφέρειες του Αιγαίου (ΟΣΧΣ 2001: παρ.17). Τελευταία εξαίρεση στη γενική αρχή αποτέλεσαν τα Ιδρύματα που καλλιεργούν επιστήμες που εντάσσονται σε μία και μόνο ευρεία γνωστική – θεματική περιοχή, Ιδρύματα για τα οποία χρησιμοποιήθηκε ο όρος «ομοθεματικά ιδρύματα» (ΟΣΧΣ 2001: παρ.20). Σύμφωνα με την εισήγηση ως ομοθεματικά θεωρήθηκαν τα δύο Πολυτεχνεία, η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών και το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Στην ίδια κατηγορία τοποθετήθηκαν επίσης τα Ιδρύματα που θεωρήθηκε ότι έχουν μια εμφανή κυρίαρχη φυσιογνωμία, όπως είναι το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Πάντειο Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Πειραιώς και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Σχετικά με την οικονομική στήριξη των νέων Ιδρυμάτων – Σχολών, η εισήγηση καθόριζε ότι οι περιφέρειες και οι τοπικές αρχές θα έπρεπε να συνεισφέρουν με πόρους από τους δικούς τους προϋπολογισμούς (ΟΣΧΣ 2001: παρ.22-23)⁹.

Τέλος η ΟΣΧΣ σημείωνε ότι θα έπρεπε να μεσολαβεί επαρκές χρονικό διάστημα ανάμεσα στην ίδρυση ενός Ιδρύματος και στην έναρξη λειτουργίας του με την εισαγωγή των πρώτων φοιτητών του, με σκοπό να διασφαλιστούν οι αναγκαίες προϋποθέσεις για μια υψηλή ποιοτική λειτουργία (ΟΣΧΣ 2001: παρ. 25)¹⁰.

⁸ Επομένως, στη συνέχεια του κειμένου, δεν θα αναφερθούμε σε αυτές τις δύο Περιφέρειες.

⁹ Η οικονομική στήριξη των νέων Ιδρυμάτων από τις Περιφέρειες δεν φαίνεται να λειτουργήσει στην πράξη κατά τη διάρκεια εφαρμογής της πολιτικής της διεύρυνσης.

¹⁰ Με δεδομένο το πιεστικό χρονοδιάγραμμα του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ II, η συνθήκη αυτή ήταν δύσκολο να τηρηθεί.

Στοιχείο προβληματισμού αποτέλεσε και η χωροταξική διάρθρωση των νέων Τμημάτων. Η Ομάδα πρότεινε τα Τμήματα, τα οποία θα εγκαθίστανται σε μία πόλη-έδρα, να συγκροτούν μια ευρύτερη γνωστική πειθαρχία. Αυτή η γνωστική ενότητα θα μπορούσε να αναπτύσσεται στην οργανωτική δομή μίας Σχολής με τρία ή περισσότερα Τμήματα. Ο δε καθορισμός μίας πόλης ως έδρας θα έπρεπε να προκύπτει από την αξιολόγηση μιας σειράς κριτηρίων, τα οποία θα κάλυπταν θέματα υποδομής, εξυπηρέτησης των φοιτητών, προσέλκυσης και συγκράτησης έμψυχου δυναμικού, πολιτιστικών δραστηριοτήτων¹¹. Στο πόρισμα επισημαίνεται, επίσης, ότι μια ενδεχόμενη γεωγραφική επέκταση του Ιδρύματος θα απαιτούσε να έχει προϋπάρξει μια, σχετικά μακρά, περίοδος ωρίμανσης των λειτουργιών και των θεσμών του, η οποία θα συνέβαινε στην αρχική ή στις προϋπάρχουσες έδρες. Ως ελάχιστη περίοδος ωρίμανσης προτεινόταν να οριστεί μία τριετία πλήρους κύκλου λειτουργίας δύο ή τριών Τμημάτων μίας Σχολής του Ιδρύματος (ΟΣΧΣ 2001: παρ.31-34)¹².

Με βάση αυτό το πλαίσιο αρχών και προϋποθέσεων που ορίζει η ΟΣΧΣ, καταλήγει στην αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης ανά Περιφέρεια και στις συνακόλουθες προτάσεις:

- Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Δεν υπάρχει Πανεπιστήμιο, ενώ υπάρχει ΤΕΙ με Τμήματα σε τρεις πόλεις (Κοζάνη, Φλώρινα, Καστοριά). Υπάρχουν επίσης παραρτήματα του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στην Κοζάνη και στη Φλώρινα.

¹¹ Υπήρχαν περιπτώσεις πόλεων οι οποίες θα εξυπηρετούσαν πάνω από 300 φοιτητές ανά 1.000 κατοίκους. Οι περιπτώσεις αυτές, σύμφωνα με την ΟΣΧΣ, θα ήταν προβληματικές. Το σχετικό όριο σύμφωνα με το πόρισμα της ΟΣΧΣ θα έπρεπε να έχει ως μέγιστο τους 200 φοιτητές ανά 1.000 κατοίκους.

¹² Οι συνθήκες που έθετε η ΟΣΧΣ για τη χωροταξική διάρθρωση των νέων Τμημάτων είναι υπό ερώτημα εάν τηρήθηκαν στις τελικές πολιτικές αποφάσεις του υπουργικού συμβουλίου.

Προτείνεται η ίδρυση πολυθεματικού Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, το οποίο θα ενσωματώσει τα πανεπιστημιακά Τμήματα που ήδη λειτουργούν στην Περιφέρεια.

- Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Προτείνεται η ίδρυση πολυθεματικού Πανεπιστημίου (Ανατολικής) Στερεάς Ελλάδας.

Η ύπαρξη των δύο ΤΕΙ σε σχετικά μικρή απόσταση στην ίδια Περιφέρεια θεωρήθηκε ότι λειτουργεί στρεβλωτικά. Για αυτό προτείνεται μια, εκ νέου, μελέτη για τον τρόπο της περαιτέρω ανάπτυξης του διπολικού συστήματος σε αυτήν την Περιφέρεια.

- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Υπάρχουν ήδη τρία Ιδρύματα: το Πανεπιστήμιο Πατρών, το ΤΕΙ Πάτρας και το ΤΕΙ Μεσολογγίου¹³. Επίσης, δύο Τμήματα ως παραρτήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που εδρεύουν στο Αγρίνιο.

Προτείνεται τα πανεπιστημιακά Τμήματα του Αγρινίου να ενταχθούν στο Πανεπιστήμιο Πατρών και να απορριφθεί η πρόταση για ίδρυση Ιδρύματος ανώτατης εκπαίδευσης στον Νομό Ηλείας, καθώς θεωρήθηκε ότι δεν εναρμονιζόταν με το προτεινόμενο μοντέλο.

- Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Υπάρχουν ήδη ένα πολυθεματικό/πολυεδρικό Πανεπιστήμιο (Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης) με έδρες στην Ξάνθη, στην Κομοτηνή, στην

¹³ Η ύπαρξη δύο ΤΕΙ στην ίδια περιφέρεια και σε μικρή απόσταση δεν συνάδει με τις αρχές του μοντέλου. Επίσης στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει την έδρα του το Ελληνικό ανοικτό Πανεπιστήμιο. Δεν αναφέρεται στην ανάλυση του πορίσματος καθώς είναι ένα ΑΕΙ με διαφορετικό χαρακτήρα με εξ αποστάσεως ΠΣ και επομένως δεν έχει νόημα η συζήτηση για την έδρα του ιδρύματος (ως προς τα κριτήρια του μοντέλου).

Αλεξανδρούπολη και στην Ορεστιάδα. Επίσης το ΤΕΙ Καβάλας που εδρεύει στην Καβάλα και στη Δράμα.

Οι προτάσεις για δημιουργία νέων Ιδρυμάτων στη Δράμα και στην Καβάλα θεωρήθηκε ότι δεν εναρμονίζονται με το μοντέλο και προτάθηκε να απορριφθούν.

- Περιφέρεια Θεσσαλίας

Υπάρχουν το πολυθεματικό/πολυεδρικό Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (με έδρες στο Βόλο, στη Λάρισα, στα Τρίκαλα και στην Καρδίτσα) και το ΤΕΙ Λάρισας (με έδρες στη Λάρισα και στην Καρδίτσα). Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται θέμα λειτουργίας νέου Ιδρύματος.

- Περιφέρεια Ηπείρου

Υπάρχουν το πολυθεματικό Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και το πολυεδρικό ΤΕΙ Ηπείρου.

Επίσης με την Περιφέρεια Ηπείρου συνδέεται και η επίλυση των ζητημάτων του Αγρινίου (όπως προαναφέρθηκε) και της Κεφαλονιάς (θα παρουσιαστεί στη συνέχεια).

- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Υπάρχουν το Ιόνιο Πανεπιστήμιο με έδρα την Κέρκυρα (4 Τμήματα ποικίλων γνωστικών προσανατολισμών) και δύο Τμήματα του ΤΕΙ Ηπείρου στη Κεφαλονιά.

Προτείνεται η ίδρυση ενός ΤΕΙ με έδρα κυρίως στην Κεφαλονιά, αλλά και με Τμήματα σε άλλα νησιά, πρόταση που απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση. Η ύπαρξη δύο Τμημάτων του ΤΕΙ Ηπείρου θεωρήθηκε ως στρέβλωση¹⁴.

- Περιφέρειες Βορείου – Νοτίου Αιγαίου

Εξαιτίας της υφιστάμενης ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Αιγαίου οι δύο Περιφέρειες αντιμετωπίζονται ενιαία.

Η ανάπτυξη ενός ΤΕΙ (όπως προβλέπει το μοντέλο) θα έπρεπε να συμβεί επίσης σε πολυεδρική βάση σε διαφορετικά νησιά. Πιθανότατα για αυτό το λόγο η ίδρυση του ΤΕΙ απορρίπτεται, καθώς σε αυτή τη νησιωτική περιφέρεια θα υπήρχαν δύο Ιδρύματα σε πολυεδρική βάση¹⁵.

- Περιφέρεια Κρήτης

Υπάρχει ήδη το δίπολο ενός πολυθεματικού Πανεπιστημίου (με έδρες στο Ηράκλειο και στο Ρέθυμνο) και ενός πολυεδρικού ΤΕΙ (με έδρες στο Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Χανιά και Σητεία).

Παράλληλα υπάρχει και το Πολυτεχνείο Κρήτης στα Χανιά, το οποίο όμως θεωρήθηκε ομοθεματικό Ίδρυμα.

- Περιφέρεια Πελοποννήσου

Υπάρχει το ΤΕΙ στην Καλαμάτα και από το 1999 το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, επομένως η ύπαρξη περιφερειακού διπόλου τηρείται. Εκκρεμεί ωστόσο συζήτηση της χωροταξικής ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

¹⁴ Όπως και στην περίπτωση των ΤΕΙ Πάτρας και Μεσολογγίου, έτσι και σε αυτή την περίπτωση, η ΟΣΧΣ υπογραμμίζει τη στρέβλωση χωρίς να προτείνει κάποια συγκεκριμένη λύση.

¹⁵ Ας σημειωθεί ότι η απόρριψη αυτή δεν υπαγορευόταν από κάποια αρχή ή προϋπόθεση του πορίσματος.

(ΟΣΧΣ 2001: παρ. 48-74).

2^ο ενδιάμεσο πόρισμα ΟΣΧΣ: Πλαίσιο αρχών και προϋποθέσεων για τη δημιουργία νέων Σχολών και Τμημάτων ανώτατης εκπαίδευσης

Το δεύτερο ενδιάμεσο πόρισμα της ΟΣΧΣ προχώρησε στην περαιτέρω επεξεργασία του γενικού πλαισίου που αφορούσε στη δημιουργία νέων Ιδρυμάτων. Για το σκοπό αυτό, ολοκλήρωσε το σύνολο των κατευθύνσεων, αρχών και προϋποθέσεων, έχοντας στραμμένο τον προσανατολισμό σε αυτή τη φάση στη δημιουργία νέων Σχολών και Τμημάτων σε υπάρχουσες ή σε νέες γεωγραφικές έδρες.

Οι προτάσεις της Ομάδας επί των αρχών και προϋποθέσεων αρθρώνονταν γύρω από δύο διαστάσεις, τη λειτουργικότητα και την ποιότητα.

Αρχές και προϋποθέσεις ως προς τη λειτουργικότητα. Σύμφωνα με την ΟΣΧΣ τα νέα Τμήματα ή/και οι Σχολές που θα εγκαθίστανται σε μία πόλη θα έπρεπε:

- Να συγκροτούν μια ευρύτερη γνωστική πειθαρχία-ενότητα η οποία θα υπηρετούνταν από τη δομή μίας Σχολής που θα διέθετε τουλάχιστον τρία Τμήματα. Επομένως δεν θα έπρεπε να ήταν δυνατή η εγκατάσταση μεμονωμένων Τμημάτων σε μία πόλη-έδρα¹⁶.

¹⁶ Στο 2^ο μέρος του κειμένου θα αναλυθεί αν και σε ποιο βαθμό ακολουθήθηκαν οι αρχές και προϋποθέσεις από τις αποφάσεις υλοποίησης που έλαβε το υπουργικό συμβούλιο.

- Ο καθορισμός μίας πόλης ως έδρας κάποιας Σχολής έπρεπε να προκύπτει μετά από συνεκτίμηση και αξιολόγηση μιας σειράς κριτηρίων, τα οποία θα κάλυπταν θέματα: υποδομής, εξυπηρέτησης των φοιτητών, προσέλκυσης και συγκράτησης του έμψυχου δυναμικού, πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
 - Να υπάρχει η δυνατότητα ειδικής αντιμετώπισης για κάποιες πόλεις που είτε βρίσκονται σε μικρή οδική απόσταση μεταξύ τους, είτε βρίσκονται σε μικρή οδική απόσταση από Ιδρύματα που εδρεύουν σε μεγάλες πόλεις¹⁷.
 - Ως μέγιστο όριο να θεωρηθούν οι 200 φοιτητές ανά 1.000 κατοίκους μίας πόλης¹⁸.
 - Η ενεργοποίηση κάθε φορά μιας νέας έδρας να στηρίζεται στην οργανωτική, διοικητική και ακαδημαϊκή ωριμότητα του Ιδρύματος. Επίσης να προϋποθέτει μελέτη, τόσο ως προς τα οικονομοτεχνικά δεδομένα όσο και ως προς τις επιστημονικές – ακαδημαϊκές προοπτικές.
 - Η ανάπτυξη των Ιδρυμάτων να απαγκιστρωθεί από την αντίληψη που ταυτίζει μονοσήμαντα την επέκταση ενός Ιδρύματος με τη δημιουργία νέων Τμημάτων¹⁹.
- (ΟΣΧΣ 2002: παρ.19-28).

¹⁷ Απόσταση της τάξης των 30-40χλμ. Στην 1^η περίπτωση το δίκτυο των πόλεων θεωρείται μία έδρα, στη 2^η περίπτωση το Τμήμα στην πόλη θεωρείται δορυφορική μονάδα του Ιδρύματος.

¹⁸ Σε πίνακα του παραρτήματος του πορίσματος σημειώνονται οι περιπτώσεις των πόλεων με αναλογία μεγαλύτερη των 300 φοιτητών ανά 1000 κατοίκους. Ενδεικτικά η μέγιστη αναλογία εμφανιζόταν στο Μεσολόγγι, όπου σε κάθε 1000 κατοίκους αναλογούσαν 600 φοιτητές.

¹⁹ Στο πόρισμα αναφέρονταν οι εναλλακτικές κατευθύνσεις: (α) αναθεώρηση και ανανέωση του περιεχομένου των σπουδών και του προσανατολισμού ενός Τμήματος, (β) ανάπτυξη ειδিকেύσεων ή κατευθύνσεων σε ένα Τμήμα ή ανασχεδιασμός των ειδিকেύσεων ή των κατευθύνσεων που ήδη λειτουργούν σε ένα Τμήμα, (γ) ανάπτυξη διεπιστημονικών-διατμηματικών προσεγγίσεων, (δ) συγχώνευση μεταξύ Τμημάτων με πολλά κοινά χαρακτηριστικά, (ε) κατάτμηση Τμημάτων που εμφανίζουν περιορισμένη ακαδημαϊκή συνοχή και τέλος (ε) δημιουργία ενός νέου Τμήματος (ΟΣΧΣ 2002: παρ.32).

Αρχές και προϋποθέσεις ως προς την ποιότητα. Σύμφωνα με την ΟΣΧΣ για τα νέα Τμήματα ή/και τις Σχολές που θα εγκαθίστανται σε μία πόλη-έδρα θα έπρεπε:

- Να μεσολαβεί ένα επαρκές χρονικό διάστημα ανάμεσα στην ίδρυση ενός Ιδρύματος και στην έναρξη λειτουργίας του με την εισαγωγή των πρώτων φοιτητών του.
- Η έναρξη λειτουργίας ενός Ιδρύματος να υποστηρίζεται από ένα αποτελεσματικό διοικητικό μηχανισμό.
- Η μελέτη της εφαρμογής να αποκτήσει την ίδια βαρύτητα με τη μελέτη σκοπιμότητας και να παρέχει σαφείς και ρεαλιστικές εγγυήσεις ποιότητας.
- Η αποδοχή ή η έγκριση μιας μελέτης εφαρμογής να συνιστά δέσμευση, τόσο για το ίδιο το Ίδρυμα όσο και για την Πολιτεία.

(ΟΣΧΣ 2002: παρ.30-31).

Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε ότι θα υπάρξει και ένα τρίτο ενδιάμεσο πόρισμα το οποίο θα αναφερόταν στην ακαδημαϊκή συνιστώσα του πλαισίου ίδρυσης. Αυτό απουσιάζει από τον φάκελο της τελικής εισήγησης της Ομάδας, την άνοιξη του 2004. Αν και είχαν πραγματοποιηθεί εξειδικευμένες μελέτες²⁰ για τα γνωστικά αντικείμενα και τις μελλοντικές προοπτικές ανάπτυξή τους, μελέτες που υπάρχουν ως παραρτήματα στην τελική έκθεση της ΟΣΧΣ το 2004, η έλλειψη ενός πορίσματος σχετικά με τις ακαδημαϊκές παραμέτρους του σχεδίου δεν μπορεί παρά να επισημανθεί.

²⁰ Στα πλαίσια των εργασιών της ΟΣΧΣ πραγματοποιήθηκαν τρεις έρευνες. Συγκεκριμένα δημιουργήθηκαν οι ομάδες μελέτης και οι οποίες παρέδωσαν τις αντίστοιχες έρευνες μετά την ολοκλήρωσή τους. Οι τρεις ομάδες μελέτης ήταν οι εξής: (α) Η ομάδα μελέτης για τη διερεύνηση του ανθρώπινου επιστημονικού δυναμικού που είναι διαθέσιμο για τη στελέχωση των Πανεπιστημίων και των ΤΕΙ, (β) Η ομάδα μελέτης για τη διερεύνηση της ζήτησης πτυχιούχων Πανεπιστημίων και ΤΕΙ από την αγορά εργασίας και, (γ) Η ομάδα μελέτης για τη διερεύνηση των αναγκών της αγοράς εργασίας σε νέες ειδικότητες των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ (ΟΣΧΣ 2004: 10).

Με βάση το πλαίσιο αρχών, προϋποθέσεων και προτάσεων που καταθέτει η ΟΣΧΣ στα δύο πορίσματά της το Υπουργικό Συμβούλιο συνεδριάζει δύο φορές (Ιούνιος 2002 και Αύγουστος 2003). Οι αποφάσεις παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Α' Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου (Ιούνιος 2002)

Αρχικά το Υπουργικό Συμβούλιο συνεδρίασε σχετικά με το εθνικό χωροταξικό σχέδιο ανάπτυξης της Ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης τον Ιούνιο του 2002²¹. Σύμφωνα με την απόφαση που εκδόθηκε «ο συνδυασμός των αρχών της αποκέντρωσης και της περιφερειακής ανάπτυξης αποτελεί τη βασική πολιτική επιλογή που καθορίζει τα χαρακτηριστικά του εθνικού χωροταξικού σχεδίου ανάπτυξης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης. Η κυβέρνηση προσδιορίζει την Περιφέρεια ως τη γεωγραφική, κοινωνική, οικονομική, αλλά και διοικητική αναφορά για την ανάπτυξη του ελληνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης» (ΟΣΧΣ 2004: 117-118). Στην ίδια απόφαση εξειδικεύεται η παραπάνω γενική αρχή και καθορίζονται τα εξής:

- Να ιδρυθούν τρία νέα Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, το *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας* (με έδρα την Κοζάνη), το *Πανεπιστήμιο Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας* (με έδρα τη Λαμία) και το *ΤΕΙ Ιονίων Νήσων* (με έδρα την Κεφαλονιά)²².

²¹ Υπουργικό Συμβούλιο (2002). *Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης. Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου, Ιούνιος 2002*. (Υπάρχει ως παράρτημα 3 στην τελική εισήγηση της ομάδας ΟΣΧΣ που κατατέθηκε στο Υπουργείο Παιδείας την άνοιξη του 2004).

²² Τα τρία αυτά νέα Ιδρύματα, μαζί με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, το οποίο ξεκινούσε τη λειτουργία του το 2003 αποφασίστηκε ότι ολοκλήρωναν το δίκτυο των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

- Να δημιουργηθούν Τμήματα ανώτατης εκπαίδευσης στο σύνολο των νομών της χώρας. Η κάλυψη των νομών που μέχρι τότε δεν διέθεταν μονάδες ανώτατης εκπαίδευσης προβλέπονταν να ολοκληρωθεί μέχρι την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 2004-05²³.
- Μέχρι το έτος 2010 το εθνικό χωροταξικό σχέδιο ανάπτυξης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης να περιλαμβάνει τη δημιουργία και έναρξη λειτουργίας 46 νέων Τμημάτων Πανεπιστημίων και ΤΕΙ.
- Τη διετία 2003-2005 να αρχίσουν να λειτουργούν 24 νέα Τμήματα, τα οποία θα ενταχθούν σε χρηματοδότηση μέσω του ΕΠΕΑΕΚ II.

(ΟΣΧΣ 2004: 118).

Ανά περιφέρεια οι αποφάσεις υπουργικού συμβουλίου συγκεκριμενοποιήθηκαν ως εξής²⁴:

- Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας
Αποφασίζεται η δημιουργία Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, στο οποίο θα ενσωματωθούν τα πανεπιστημιακά Τμήματα που ήδη λειτουργούν στη Φλώρινα και στην Κοζάνη. Ανακοινώνεται η έναρξη λειτουργίας, στη διετία 2003-2005, μίας Σχολής του ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας με τρία Τμήματα στα Γρεβενά.
- Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας
Αποφασίζεται η ίδρυση Πανεπιστημίου Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας (με έδρα τη Λαμία) με τη δημιουργία τριών Τμημάτων, τα οποία θα αρχίσουν να

²³ Το υπουργικό συμβούλιο άλλαξε την μονάδα ανάλυσης αντικαθιστώντας την Περιφέρεια που υποδείκνυε ο σχεδιασμός της ΟΣΧΣ με το Νομό. Η αλλαγή αυτή πιθανότατα είχε ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη διάχυση Τμημάτων στην Επικράτεια σε σχέση με τον προτεινόμενο σχεδιασμό της ΟΣΧΣ.

²⁴ Τυχόν αποκλίσεις από τις προτάσεις των πορισμάτων της ΟΣΧΣ θα αναδειχθούν στο Β' μέρος του κειμένου.

λειτουργούν σταδιακά, με το πρώτο Τμήμα εντός της διετίας 2003-2005. Στο νομό Βοιωτίας αποφασίζεται η δημιουργία ενός Τμήματος τη διετία 2003-2005 ως δορυφορική μονάδα με στενή οργανική σύνδεση με τις μονάδες που λειτουργούν στην έδρα του Ιδρύματος εξαιτίας της πολύ μικρής απόστασης μεταξύ των πόλεων.

- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η Κυβέρνηση δεν υιοθετεί την πρόταση της ΟΣΧΣ, κατά την οποία τα πανεπιστημιακά Τμήματα του Αγρινίου θα όφειλαν να υπαχθούν στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Σε αντίθεση, αποφασίζει την ενίσχυση του Αγρινίου με τη δημιουργία δύο ακόμη Τμημάτων (με ένα από αυτά να ξεκινήσει τη λειτουργία του τη διετία 2003-2005). Τα Τμήματα του Αγρινίου αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης Σχολής, η οποία διατηρεί τη σύνδεσή της με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Απορρίπτονται τα αιτήματα τοπικών παραγόντων για την ίδρυση νέου Ιδρύματος στο νομό Ηλείας, ενώ παράλληλα αποφασίζεται η ίδρυση τριών Τμημάτων του ΤΕΙ Πάτρας στον Πύργο. Η ανάπτυξη Τμημάτων στο Αίγιο και στη Ναύπακτο αντιμετωπίζονται μέσω της συσχέτισής τους με το ΤΕΙ Πάτρας, στη λογική των δορυφορικών μονάδων και ανακοινώνεται η χωρική επέκταση του ΤΕΙ Πάτρας με δημιουργία ενός Τμήματος στο Αίγιο (2003-2005) και ενός δεύτερου στη Ναύπακτο (2005-2007).

- Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Υιοθετείται η πρόταση της ΟΣΧΣ. Δεν γίνεται δεκτό το ενδεχόμενο, να δημιουργηθεί είτε ανεξάρτητο ΤΕΙ (σε κοντινή απόσταση από το ΤΕΙ Καβάλας), είτε νέο Πανεπιστήμιο (δίπλα στο Δημοκρίτειο). Ταυτόχρονα αποφασίζεται η

λειτουργία στη Δράμα ενός Παραρτήματος του ΤΕΙ Καβάλας, με την ανάπτυξη μίας πλήρους Σχολής αποτελούμενης από τρία Τμήματα.

- Περιφέρεια Θεσσαλίας

Αποφασίζεται η ολοκλήρωση της ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, καθώς στις τρεις (εκτός Βόλου) έδρες του Ιδρύματος δεν υφίσταται ο ελάχιστος αριθμός των τριών Τμημάτων που απαιτεί το μοντέλο της ΟΣΧΣ. Ανακοινώνεται μελέτη και συζήτηση με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας με θέμα την ολοκλήρωση της οργανωτικής και ακαδημαϊκής δομής της Λάρισας και με στόχο τη διαμόρφωση μιας ενότητας γνωστικών αντικειμένων τα οποία θα εντάσσονται στην ευρεία γνωστική περιοχή των επιστημών ζωής και υγείας. Επίσης προτείνεται να μην ενεργοποιηθούν και να καταργηθούν τα τρία Τμήματα που η ίδρυσή τους είχε αποφασιστεί χωρίς σχεδιασμό στο παρελθόν.

- Περιφέρεια Ηπείρου

Σε συμφωνία με την ΟΣΧΣ, θεωρείται ότι το πλήρες πολυθεματικό Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και το πλήρες πολυθεματικό ΤΕΙ Ηπείρου πληρούν απολύτως τις προδιαγραφές του μοντέλου. Ταυτόχρονα το Υπουργικό Συμβούλιο διαφωνεί με την προτεινόμενη, από την ΟΣΧΣ, μετακίνηση των Τμημάτων που εδρεύουν στο Αγρίνιο από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων στο Πανεπιστήμιο Πατρών.

- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Αποφασίζεται η ίδρυση αυτοτελούς ΤΕΙ Ιονίων Νήσων το οποίο θα αναπτυχθεί στα νησιά της Κεφαλονιάς, Ζακύνθου και Λευκάδας με αρχικό πυρήνα τα δύο υπάρχοντα Τμήματα της Κεφαλονιάς. Αποφασίζεται για την επιτάχυνση της

ανάπτυξης του Ιονίου Πανεπιστημίου η δημιουργία δύο νέων Τμημάτων (το πρώτο με έναρξη λειτουργίας τη διετία 2003-2005).

- Περιφέρειες Βορείου – Νοτίου Αιγαίου

Το Υπουργείο, συμφωνώντας με τις προτάσεις της ΟΣΧΣ δεν αντιμετωπίζει την προοπτική δημιουργίας ΤΕΙ.

- Περιφέρεια Κρήτης

Αποφασίζεται η δημιουργία ενός Τμήματος στην Ιεράπετρα και ενός στον Άγιο Νικόλαο Λασιθίου σε σύνδεση με το ΤΕΙ Κρήτης (έναρξη λειτουργίας στη διετία 2003-2005). Ανακοινώνεται η δημιουργία δύο νέων Τμημάτων στο Πολυτεχνείο Κρήτης (με το πρώτο να αρχίσει να λειτουργεί μέσα στη διετία 2003-2005).

- Περιφέρεια Πελοποννήσου

Αποφασίζεται η ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και στους πέντε Νομούς της Περιφέρειας. Ανακοινώνεται η δημιουργία δύο Σχολών στην Τρίπολη (καθώς θεωρήθηκε ότι ως έδρα του Ιδρύματος έχει ειδικό βάρος) και μίας Σχολής με τρία Τμήματα στον καθένα από τους άλλους τέσσερις Νομούς. Επίσης μέσα στη διετία 2003-2005 προβλεπόταν να αρχίσουν να λειτουργούν δύο νέα Τμήματα στην Τρίπολη, ώστε να ενεργοποιηθεί και η δεύτερη Σχολή, και ένα Τμήμα στον καθένα από τους άλλους Νομούς.

(ΟΣΧΣ 2004: 119-130).

Β' Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου (Αύγουστος 2003)

Στην απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου το 2003²⁵ περιέχεται αφενός μια αποτίμηση των όσων έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι τότε και, βάσει αυτών, ανακοινώνονται οι αποφάσεις για το επόμενο χρονικό διάστημα.

Προλογικά αιτιολογείται η βασική απόκλιση από τα πορίσματα της ΟΣΧΣ με μια δήλωση ότι η κυβέρνηση κινείται στους άξονες των προτάσεων της Ομάδας τους οποίους, όμως, έχει εμπλουτίσει με πρόσθετα στοιχεία που σχετίζονται με την ισόρροπη ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης σε επίπεδο νομού. Επομένως, η απόφαση αυτή, αλλάζει τη βασική μονάδα ανάλυσης του σχεδιασμού της ΟΣΧΣ που ήταν η Περιφέρεια. Επακόλουθα η κάλυψη όλων των Νομών της χώρας με Τμήματα ανώτατης εκπαίδευσης αποτέλεσε το πρόσθετο στοιχείο στην πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης που εισήγαγε το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο του 2002 (ΟΣΧΣ 2004: 129). Όπως σημειώνεται στην Υπουργική απόφαση, πέρα από την ανάλυση σε επίπεδο Περιφερειών ή/και Νομών, η πολιτική ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης χρειάζεται να αποτυπώνεται και στη διεύρυνση της γεωγραφικής βάσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης στο επίπεδο των πόλεων που αποτελούν τις έδρες των Τμημάτων²⁶.

Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση τα κεντρικά σημεία που αποτιμούν την πορεία κατά τη δεύτερη φάση της διεύρυνσης είναι:

²⁵ Υπουργικό Συμβούλιο (2003). *Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης-Πορεία Υλοποίησης και περαιτέρω προοπτικές. Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου, Αύγουστος 2003.* (Υπάρχει ως παράρτημα 4 στην τελική εισήγηση της ομάδας ΟΣΧΣ που κατατέθηκε στο Υπουργείο Παιδείας την άνοιξη του 2004).

²⁶ Συγκεκριμένα, μετά την πρώτη διεύρυνση (1998-2001) αυξήθηκε ο αριθμός των γεωγραφικών εδρών Τμημάτων Πανεπιστημίων και ΤΕΙ σε 43 έναντι των 34 του 1997 και μετά την ολοκλήρωση της 2ης διεύρυνσης (2001-2004) ο αριθμός αυτός θα γίνει 59 (ΟΣΧΣ, 2004: 130). Για περαιτέρω μελέτη στο *Παράρτημα 2* αποτυπώνεται η πορεία υλοποίησης της περιφερειακής διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης (1997-2004).

- Η ίδρυση των τριών νέων Ιδρυμάτων και ο ορισμός των αντίστοιχων Διοικουσών Επιτροπών.
- Η προώθηση της ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου με την ίδρυση των πέντε νέων Σχολών του και την έναρξη λειτουργίας ενός Τμήματος ανά Σχολή από το ακαδημαϊκό έτος 2003-04.
- Η κάλυψη, από το ακαδημαϊκό έτος 2003-04, των οκτώ από τους έντεκα νομούς που δεν διέθεταν Τμήματα ανώτατης εκπαίδευσης.
- Η έναρξη λειτουργίας, από το ακαδημαϊκό έτος 2003-04, των έξι από τα δεκαπέντε Τμήματα Πανεπιστημίων και των δέκα Τμημάτων ΤΕΙ που θα άρχιζαν να λειτουργούν στη διάρκεια της διετίας 2003-2005.
(ΟΣΧΣ 2004: 133-134).

Σχετικά, δε, με τις προοπτικές υλοποίησης της διεύρυνσης για το ακαδημαϊκό έτος 2004-05 το Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε τον Αύγουστο του 2003²⁷:

1. Να ολοκληρωθούν (εντός του 2003-04) οι διαδικασίες μεταφοράς των Τμημάτων του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που λειτουργούν ως παραρτήματα στη Φλώρινα και στην Κοζάνη στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας²⁸.
2. Να ολοκληρωθούν (εντός του 2003-04) οι διαδικασίες μεταφοράς των Τμημάτων ΤΕΙ Ηπείρου στο ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, τα οποία θα λειτουργούν ως παραρτήματά του στην Κεφαλονιά και στη Λευκάδα, καθώς και του Τμήματος του ΤΕΙ Πάτρας που θα λειτουργεί ως παράρτημά του στη Ζάκυνθο.

²⁷ Στο Παράρτημα 3 αποτυπώνονται τα νέα Τμήματα με έτος έναρξης λειτουργίας το 2004-05 και μετά.

²⁸ Υπάρχει ένα ζήτημα της αυτονομίας των πανεπιστημίων σε αυτή την απόφαση.

3. Να υποβληθεί, εντός του 2003-04, από τη Διοικούσα Επιτροπή του Πανεπιστημίου Στερεάς Ελλάδας η πρόταση για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό του Ιδρύματος. Επίσης αποφασίζεται, προς το παρόν, η λειτουργία ενός Τμήματος στη Λαμία έναντι των δύο (ένα στη Λαμία και ένα στη Βοιωτία) που προέβλεπε το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο.
4. Αποφασίζεται η ενίσχυση της ανώτατης εκπαίδευσης στο Αγρίνιο με τη δημιουργία δύο επιπλέον Τμημάτων στο πλαίσιο μίας πλήρους αναπτυγμένης Σχολής η οποία θα έχει γεω-περιβαλλοντικό περιεχόμενο (το πρώτο με έναρξη λειτουργίας κατά το 2004-05 και το δεύτερο τη διετία 2005-2007²⁹).
5. Η υλοποίηση της προηγούμενης απόφασης σχετικά με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (είχε αποφασιστεί να ιδρυθούν τρία νέα πανεπιστημιακά Τμήματα στην Έδεσσα, τη Νάουσα και τη Βέροια³⁰). Ο προσδιορισμός του ακαδημαϊκού περιεχομένου των Τμημάτων επισημαίνεται ως εκκρεμότητα που πρέπει να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του 2003.
6. Αποφασίζεται να δοθεί προτεραιότητα στην ολοκλήρωση της οργανωτικής και ακαδημαϊκής δομής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας στη Λάρισα (με τη διαμόρφωση μιας ενότητας γνωστικών αντικειμένων που εντάσσονται στις επιστήμες ζωής και υγείας).

²⁹ Τα δύο Τμήματα που ήδη υπήρχαν στο Αγρίνιο ήταν το Τμήμα Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων και το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Αγροτικών Προϊόντων και Τροφίμων. Επίσης το 2004 ιδρύθηκε το Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών.

³⁰ Οι πόλεις απέχουν μεταξύ τους κάτω από το όριο των 30-40 χλμ. που έθεταν τα πορίσματα για την απόσταση μεταξύ δύο γειτονικών πόλεων. Το ερώτημα είναι εάν μπορούν να θεωρηθούν και οι τρεις αυτές πόλεις ως μία έδρα.

7. Για το Πολυτεχνείο Κρήτης επαναβεβαιώνεται η απόφαση της ίδρυσης δύο νέων Τμημάτων, Αρχιτεκτόνων Μηχανικών και Καλών Τεχνών (με έναρξη λειτουργίας το ένα στη διετία 2003-2005 και το άλλο στη διετία 2005-2007).
8. Για το Ιόνιο Πανεπιστήμιο αποφασίζεται η άμεση λειτουργία των δύο νέων Τμημάτων στο ακαδημαϊκό έτος 2004-05.
9. Εγκρίνεται η πρόταση του Πανεπιστημίου Αιγαίου για την ίδρυση δύο Τμημάτων (Μηχανικών Αγροκαλλιέργειας και Βιοσυστημάτων στη Λήμνο και Ιατρικής Πληροφορικής και Ιατρικής Τεχνολογίας στην Κω). Με την υπόμνηση ότι η κυβέρνηση συνεκτιμά την εμπειρία που έχει αποκτηθεί στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου σε ό,τι αφορά την πολυεδρική λειτουργία του. Τα Τμήματα αυτά θα έχουν έναρξη λειτουργίας από το 2005-06.
10. Σχετικά με τη δημιουργία Τμήματος ΤΕΙ στη Ναύπακτο (με έναρξη λειτουργίας το έτος 2004-05) αποσαφηνίζεται ότι αυτό θα ιδρυθεί ως Παράρτημα του ΤΕΙ Μεσολογγίου³¹.
11. Απόφαση λαμβάνεται και για ένα ζήτημα που δεν είχε περιληφθεί στο Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο. Αυτό αφορά στη δημιουργία Τμήματος Κινηματογράφου. Θεωρείται ότι το καταλληλότερο περιβάλλον για την ανάπτυξη ενός τέτοιου Τμήματος είναι το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, όπου το νέο

³¹ Ανεξάρτητα εάν το νέο Τμήμα θα ανήκε στο ΤΕΙ Πάτρας ή στο ΤΕΙ Μεσολογγίου το ζήτημα είναι η συνέχιση ύπαρξης των δύο ΤΕΙ στην ίδια περιφέρεια.

Τμήμα θα αποτελέσει την τέταρτη συνιστώσα του Ιδρύματος στο χώρο της Σχολής Καλών Τεχνών³².

12. Τέλος αποφασίζεται η δημιουργία δύο νέων Τμημάτων ΤΕΙ, ένα που θα ανήκει στο ΤΕΙ Πειραιά και θα εδρεύει στις Σπέτσες (Τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων) και ένα Τμήμα που θα ανήκει στο ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας με έδρα την Καστοριά (Τμήμα Πληροφορικής και Τεχνολογίας Υπολογιστικών Συστημάτων) για το έτος (2004-05).

Β ΜΕΡΟΣ. Κριτική ανάλυση κατά τη διάρκεια του κύκλου του πολιτικού προγράμματος.

Προσεγγίζοντας κριτικά τις πολιτικές διεύθυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης (1998-2004)

Σε ένα πρώτο επίπεδο κριτικής προσέγγισης στο συγκεκριμένο πρόγραμμα πολιτικής θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε τους άξονες της σχετικής συζήτησης που πραγματοποιήθηκε στο δημόσιο πεδίο. Η συζήτηση αυτών των αξόνων συμβάλλει σε μια πρώτη αρχική ανάλυση του συγκεκριμένου προγράμματος. Αφετέρου, και σημαντικότερο, αναδεικνύει τους όρους διεξαγωγής του πολιτικού διαλόγου. Όρους, οι οποίοι διαμορφώνουν και εξελίσσουν το πλαίσιο υποδοχής κάθε μελλοντικού προγράμματος πολιτικής.

³² Και σε αυτό το σημείο τίθεται ζήτημα πανεπιστημιακής αυτονομίας, στο βαθμό που το συγκεκριμένο Ίδρυμα δεν θα είχε συμπεριλάβει στον στρατηγικό σχεδιασμό του κάποια πρόταση για την ίδρυση του συγκεκριμένου Τμήματος.

Στη συνέχεια θα επικεντρωθούμε στον κύκλο παραγωγής και εφαρμογής του συγκεκριμένου πολιτικού προγράμματος. Θα αναλύσουμε κάποια στοιχεία του σε επίπεδο σχεδιασμού, όπως αυτός πραγματοποιήθηκε από την ΟΣΧΣ. Επίσης θα αναδείξουμε τις διαφοροποιήσεις που, κατά τη γνώμη μας, έλαβαν χώρα μεταξύ του σχεδιασμού (από την ΟΣΧΣ) και της θεσμοθέτησης της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης (από τις αποφάσεις του υπουργικού συμβουλίου).

Η κριτική στη διεύρυνση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης (1998-2004) εντός της δημόσιας σφαίρας

Η βασική κριτική που ασκήθηκε εκείνη την εποχή³³ θα μπορούσε να συμπυκνωθεί στους εξής άξονες:

³³ Ενδεικτικά:

Παλαβός Π. (1998). Διεύρυνση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. *Εφημερίδα Ριζοσπάστης*, 14/11/1998, σελ: 18

ΠΟΣΔΕΠ (2000). *Αποφάσεις του 5^{ου} Συνεδρίου: Τα οικονομικά των ΑΕΙ και η αναδιάρθρωσή τους*. Πάτρα, 1-3/12/2000.

ΠΟΣΔΕΠ (2000). *Αποφάσεις του 5^{ου} Συνεδρίου: Η άνιση ανάπτυξη των ΑΕΙ*. Πάτρα, 1-3/12/2000.

ΠΟΣΔΕΠ (2002). *Αποφάσεις του 6^{ου} Συνεδρίου: Η απορρόθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Αθήνα, 6-8/12/2002

Βαρίνου Ε. (2002). Μέχρι το 2010: Δύο νέα Πανεπιστήμια, ένα ΤΕΙ και 46 Τμήματα ΑΕΙ, ΤΕΙ σε κάθε νομό. *Εφημερίδα Ελευθεροτυπία*, 21/06/2002.

Μισιρλής Γ. (2002). Η διεύρυνση της «Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» `Η για ποιον «χτυπά η καμπάνα»; *Εφημερίδα Ριζοσπάστης*, 12/02/2002, σελ.30.

Καραμπατζού Γ. (2002). Η διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Εφημερίδα Καθημερινή*, 13/07/2002.

- 1) Πρόκειται για διεύρυνση χωρίς μελέτη και σχεδιασμό με αποτέλεσμα την πληθωριστική ανάπτυξη του συστήματος («κάθε πόλη και Πανεπιστήμιο»).
- 2) Ουσιαστικά αποτελεί διασπορά Τμημάτων του ίδιου πανεπιστημίου σε πολλές διαφορετικές πόλεις, επομένως αποτελεί σπατάλη πόρων και οδηγεί σε δυσλειτουργική διοίκηση.
- 3) Εξαιτίας της πίεσης, σε μικροπολιτικό επίπεδο, για ίδρυση Τμημάτων όσα νέα Τμήματα ιδρύονται έχουν είτε «παράξενα» γνωστικά αντικείμενα, είτε γνωστικά αντικείμενα που κατέχουν το εύρος ενός Τομέα Τμήματος.
- 4) Δεν υπάρχει πρόβλεψη για επαρκή χρηματοδότηση σχετικά με τη λειτουργία των νέων Τμημάτων (ή και Ιδρυμάτων).

Αναλύοντας κανείς περαιτέρω αυτούς τους τέσσερις άξονες κριτικής, σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί ταυτόχρονα μια «συνθηματική» προσέγγιση, θα ήταν χρήσιμο να σταθεί στα εξής σημεία:

- 1) Η διεύρυνση έγινε σε δύο φάσεις, με διαφορετικά χαρακτηριστικά η καθεμιά. Η πρώτη φάση είναι σημαντική καθώς σε αυτήν ιδρύονται περίπου 80 νέα Τμήματα, δηλαδή το μεγαλύτερο μέρος όσων ιδρύονται συνολικά στην εξαετία 1998-2004. Την περίοδο αυτή δεν ιδρύονται Ιδρύματα, αλλά μόνο Τμήματα τα οποία συνήθως εντάσσονται σε Σχολές που ήδη λειτουργούν. Οι ιδρύσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν με την παράλληλη κατάθεση αναλυτικών εκθέσεων σκοπιμότητας και βιωσιμότητας όπως προκύπτει και από το σχετικό υλικό.

Ξανθόπουλος Θ. (2003). Παιδεία: ο ενδοελληνικός μικρόκοσμος. *Εφημερίδα Καθημερινή*, 12/10/2003.

Εφημερίδα Ριζοσπάστης (2004). Τμήματα «Διεύρυνσης της Ανώτατης Εκπαίδευσης»: παράταση της χρηματοδότησης... χωρίς χρήματα, 01/09/2004, σελ.22.

Ωστόσο, όπως έχει ήδη αναπτυχθεί, αν και η αξιολόγηση των προτάσεων για την ίδρυση νέων Τμημάτων ακολούθησε συγκεκριμένους κανόνες δεν έλειψαν και κάποιες αποκλίσεις³⁴. Στη συνέχεια, η δεύτερη φάση, πραγματοποιείται αφού έχει προηγηθεί αναλυτική μελέτη και σχεδιασμός. Κεντρικό ρόλο σε αυτό έπαιξε η ενεργοποίηση της ΟΣΧΣ που πρότεινε συγκεκριμένες αρχές και προϋποθέσεις τόσο για την Ίδρυση νέων Ιδρυμάτων, όσο και για την ίδρυση νέων Σχολών και Τμημάτων. Οι κανόνες αυτοί επικεντρώθηκαν μεν στη χωροταξική διάσταση της ανάπτυξης, αλλά ανέδειξαν και άλλες συνιστώσες. Ταυτόχρονα, όλες οι κατηγορίες αρχών και προϋποθέσεων έγιναν με μονάδα αναφοράς την Περιφέρεια, γεγονός που ήταν εναρμονισμένο με τις ευρύτερες επιλογές τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην κατεύθυνση του σχεδιασμού συνεισέφερε επίσης η μελέτη που πραγματοποιήθηκε σχετικά με την εσωτερική διάρθρωση της Ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης ως προς την κατανομή των αποφοίτων σε ευρείες γνωστικές περιοχές και η σύγκρισή της με διεθνή δεδομένα. Από τη μελέτη αυτή εξήχθησαν συμπεράσματα για τις τάσεις που διαμορφώνονταν διεθνώς σχετικά με την ανάπτυξη των γνωστικών περιοχών και των νέων ΠΣ στην ανώτατη εκπαίδευση (ΟΣΧΣ 2004: 148-149). Με αυτά ως δεδομένα, δύσκολα κανείς μπορεί να ισχυριστεί ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα πολιτικής έγινε χωρίς μελέτη και σχεδιασμό. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι η εστίαση της δημόσιας κριτικής στην έλλειψη σχεδιασμού και όχι, ενδεχομένως, στο περιεχόμενο του σχεδιασμού

³⁴ Ένα ενδεικτικό παράδειγμα: το ΤΕΙ Μεσολογγίου στην 1^η φάση της διεύρυνσης είχε καταθέσει 7 προτάσεις για ίδρυση νέων Τμημάτων, χωρίς καμία από αυτές να αξιολογηθεί με υψηλή «βαθμολογία». Με δεδομένο την ίδρυση ενός νέου Τμήματος στο ΤΕΙ μάλλον κρίθηκε ότι ήταν δύσκολο να απορριφθούν και οι 7 προτάσεις του ΤΕΙ και προκρίθηκε η συγκριτικά πιο ολοκληρωμένη για την ίδρυση ενός Τμήματος.

αποδυναμώνει το δημόσιο διάλογο και τον εγκλωβίζει σε πολιτικά κλισέ συνθηματικού χαρακτήρα.

- 2) Οι επικρατούσες διεθνώς επιλογές μοντέλων οργάνωσης των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης προσέφεραν τότε (και παρέχουν μέχρι σήμερα) αρκετές επιλογές σχετικά με τη διάρθρωση και τη χωρική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τα μοντέλα αυτά: Ως προς την ακαδημαϊκή διάρθρωση, υπάρχουν τα πολυθεματικά πανεπιστήμια (που είναι η πληθώρα των Ιδρυμάτων στην Ελλάδα) και τα «ομοθεματικά» πανεπιστήμια για τα οποία ο σχεδιασμός της Ομάδας προέβλεπε ειδικούς κανόνες. Ως προς τη χωροταξική ανάπτυξη υπάρχουν: (α) τα μονοεδρικά Ιδρύματα, (β) τα Ιδρύματα με ισχυρή κεντρική έδρα και αποκεντρωμένα παραρτήματα, (γ) τα πολυεδρικά ή εξακτινωμένα Ιδρύματα, (δ) τα Ιδρύματα εντός του ιστού της πόλης και (ε) τα απομονωμένα από την ιστό της πόλης Ιδρύματα. Οι προτάσεις των πορισμάτων της ΟΣΧΣ ακολούθησαν αυτές τις διεθνείς τάσεις υπό το πρίσμα, βεβαίως, αρχών και προϋποθέσεων που είχε υιοθετήσει. Παρότι φαίνεται ότι δεν έγινε τυχαία και χωρίς σχεδιασμό κάποια διασπορά Τμημάτων σε διάφορες πόλεις ανά την Ελλάδα, αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν αποκλίσεις μεταξύ του σχεδιασμού και της εφαρμογής.
- 3) Σχετικά με το ίδιο το ακαδημαϊκό περιεχόμενο των Τμημάτων που ιδρύθηκαν θα μπορούσε κανείς μελετώντας σε ένα αρχικό επίπεδο τα στοιχεία όπως φαίνονται στους Πίνακες των Παραρτημάτων 1 και 3 να καταλήξει ότι, παρότι υπάρχουν κάποια γνωστικά αντικείμενα των νέων Τμημάτων που δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν «πλατιά», σίγουρα τα νέα Τμήματα δεν υπηρετούσαν «παράξενα» γνωστικά αντικείμενα ούτε θα οδηγούνταν σε ΠΣ που

θα κάλυπταν το εύρος ενός Τομέα. Οριακές αποκλίσεις από αυτό το συμπέρασμα ενδεχομένως να υπήρξαν³⁵.

- 4) Η χρηματοδότηση των νέων Τμημάτων είχε ενταχθεί στα προγράμματα ΕΠΕΑΕΚ. Σε αυτό το πλαίσιο είχε προβλεφθεί, για την πρώτη τετραετία της λειτουργίας τους, η χρηματοδότηση των βασικών υποδομών τους, η πλήρωση 10 θέσεων μελών ΔΕΠ με κανονικές διαδικασίες εκλογής καθώς και 7 θέσεων υπόλοιπου προσωπικού, αρχικά με συμβάσεις έργου. Η κριτική ότι δεν είχε προβλεφθεί επαρκής χρηματοδότηση, δεν φαίνεται να ευσταθεί τουλάχιστον για την έναρξη της λειτουργίας των μονάδων. Ωστόσο, μετά την πρώτη περίοδο λειτουργίας προβλεπόταν η χρηματοδότηση να πραγματοποιείται από τον εκάστοτε προϋπολογισμό και αναμενόταν η ενεργοποίηση του συντονιστικού οργάνου στις Περιφέρειες, το οποίο θα μπορούσε (εκτός των άλλων) να κινητοποιήσει τοπικούς παράγοντες που θα στήριζαν (και οικονομικά) την ανάπτυξη των μονάδων. Πόσο εφικτό όμως ήταν αυτό; Η χρηματοοικονομική ανάλυση μετά την εξεταζόμενη περίοδο ξεφεύγει από τα όρια του κειμένου. Αλλά θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των φοιτητών εξαιτίας της διεύρυνσης αυξήθηκε κατά 80% περίπου. Επομένως είναι βέβαιο ότι η επαρκής χρηματοδότηση θα αποτελούσε μια συνεχή πρόκληση καθώς θα έπρεπε να λάβουν χώρα ανάλογες αυξήσεις στα κονδύλια χρηματοδότησης της ανώτατης εκπαίδευσης.

Αναλύοντας τα βασικά σημεία της δημόσιας κριτικής του προγράμματος αναδείχθηκαν κάποια καίρια χαρακτηριστικά του σχεδιασμού. Η εφαρμογή ωστόσο ενός

³⁵ Η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος χρειάζεται να υπεισέλθει στην ανάλυση των ΠΣ των Τμημάτων που πιθανώς να εμπίπτουν στην κριτική. Αυτό, αν και ενδιαφέρον, ξεφεύγει από τα όρια του παρόντος κειμένου.

προγράμματος πολιτικής παραμένει ένα ζητούμενο το οποίο, όπως έχει αποδειχθεί για τη χώρα μας (και όχι μόνο) συχνά διατηρεί τις αποστάσεις του από τον ίδιο τον σχεδιασμό του.

Κύκλος εφαρμογής του πολιτικού προγράμματος – κριτική ανάλυση

Μια κριτική προσέγγιση του προγράμματος, που γίνεται με την άνεση της απόστασης χρόνου δέκα ετών από την ολοκλήρωσή του, δεν θα πρέπει να παραβλέπει ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα πολιτικής άλλαξε το τοπίο ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η αύξηση της πρόσβασης των νέων φοιτητών, η ενίσχυση του βαθμού αποκέντρωσης συνολικά του συστήματος της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης και η τοποθέτηση των ελληνικών ανώτατων ιδρυμάτων στις κατευθύνσεις ευρωπαϊκής τροχιάς ήταν τομείς στους οποίους συνέβαλλε το συγκεκριμένο πρόγραμμα πολιτικής. Τομείς που βοήθησαν στη σύγκλιση της υφιστάμενης κατάστασης στην ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα με τις κατευθύνσεις που είχαν ήδη εγκατασταθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο επίπεδο του σχεδιασμού, η βασική επισήμανση που χρειάζεται να αναδειχθεί, είναι ότι η διεύρυνση έγινε και αντιμετωπίστηκε με τρόπο που διέθετε παραδοσιακά χαρακτηριστικά: αφορούσε κυρίως ιδρύσεις νέων Ιδρυμάτων και Τμημάτων³⁶ που απευθύνονταν στους «παραδοσιακούς» φοιτητές, αν και στην Ευρώπη είχε ήδη ξεκινήσει η συζήτηση της δια βίου μάθησης και ήδη η θεώρηση της πρόσβασης αφορούσε στο σύνολο του πληθυσμού ανεξαρτήτως ηλικίας.

³⁶ Αν και προβλέπονταν και άλλες διαδικασίες (εκτός από την Ίδρυση νέων Τμημάτων).

Ένα σημείο που φαίνεται να δημιουργεί ένα ζήτημα στο σχεδιασμό της ΟΣΧΣ, πολύ δε περισσότερο στην εφαρμογή του προγράμματος, είναι η ενεργοποίηση του συντονιστικού οργάνου σε επίπεδο περιφέρειας, το οποίο θα είχε σκοπό να ενδυναμώσει τη σχέση των ιδρυμάτων με τις τοπικές κοινωνίες και να προωθήσει, παράλληλα, τα χαρακτηριστικά της αποκέντρωσης και της περιφερειακής ανάπτυξης. Αυτή η έλλειψη αφαιρέσει από τα Ιδρύματα τη δυνατότητα να έχουν επιπλέον στήριξη σε επίπεδο περιφέρειας.

Μεταβαίνοντας από το επίπεδο σχεδιασμού (της ΟΣΧΣ) στο επίπεδο των τελικών αποφάσεων (του Υπουργικού Συμβουλίου) δεν μπορεί παρά να επισημανθούν σημαντικές αποκλίσεις. Κυρίαρχη είναι αυτή που αφορά στην απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου να ιδρυθούν Τμήματα (ακόμα και μεμονωμένα) σε όλες τις πρωτεύουσες των νομών σε αντίθεση με τις αρχές και τις προϋποθέσεις των πορισμάτων της ΟΣΧΣ. Αυτή η επιλογή, εκτός από το γεγονός της αλλαγής ενός βασικού χαρακτηριστικού του μοντέλου της ΟΣΧΣ (που ουσιαστικά αποτελούσε τη μονάδα ανάλυσης του όλου σχεδιασμού) δημιούργησε, σε κάποιες περιπτώσεις, στρεβλώσεις ως προς την υπερβολική διάχυση Τμημάτων (κυρίως ΤΕΙ) σε κάποιες πόλεις, αλλοιώνοντας σε ένα βαθμό τη φιλοσοφία του συγκεκριμένου προγράμματος πολιτικής. Σημαντική επίσης απόκλιση αποτελεί και η διαφαινόμενη, σε πολλές περιπτώσεις, πίεση χρόνου ώστε να εφαρμοστούν οι αποφάσεις γεγονός που δεν επέτρεψε την, κατά την ΟΣΧΣ, κατάλληλη περίοδο ωρίμανσης. Πρόκειται για δύο σημαντικές αποκλίσεις που θα μπορούσαν να αποδοθούν είτε στην επίδραση τοπικών ή/και άλλων δρώντων, είτε στη συνηθισμένη συστολή του πολιτικού χρόνου που συμβαίνει στην Ελλάδα καθώς όλα πρέπει να συμβούν, στην καλύτερη περίπτωση, σε προοπτική τετραετίας. Πέρα από αυτές τις δύο κεντρικές διαφοροποιήσεις σε επίπεδο

εφαρμογής, υπάρχουν και οι επιμέρους αποκλίσεις. Αποκλίσεις που σχετίζονται με τοπικότητες (και ίσως με αντίστοιχες σκοπιμότητες) οι οποίες υιοθετήθηκαν στις επιμέρους αποφάσεις εφαρμογής του υπουργικού συμβουλίου³⁷.

Επιλογικές σκέψεις

Το πρόγραμμα πολιτικής της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης την περίοδο 1998-2004 αποτέλεσε τομή στο συγκεκριμένο πεδίο πολιτικής. Η συνολική του αποτίμηση έχει να προσφέρει στην κατανόηση του τρόπου εξέλιξης της σύγχρονης ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη του προγράμματος προϋπόθετε μελέτη και σχεδιασμό, συνολικά για το σύστημα της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, η οποία πραγματοποιήθηκε ιδιαίτερα με την ενεργοποίηση της ΟΣΧΣ. Μελέτη, που λάμβανε υπόψη τις τις διεθνείς (ευρωπαϊκές) εξελίξεις, αλλά και τις εθνικές συνθήκες. Σχεδιασμό, που διέθετε κεντρική φιλοσοφία και στόχευση η οποία οδήγησε στη θέσπιση συγκεκριμένων αρχών και προϋποθέσεων. Ταυτόχρονα, δεν έλλειψαν οι αποκλίσεις στο επίπεδο της θεσμικής εφαρμογής του συγκεκριμένου πολιτικού

³⁷ Ενδεικτικά: Στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας αποφασίστηκε η δημιουργία Τμήματος στη Λειβαδιά ως δορυφορική μονάδα των Τμημάτων στην έδρα του Ιδρύματος (Λαμία). Η απόσταση όμως των δύο πόλεων είναι περίπου 100 χλμ., μεγαλύτερη από το όριο του πορίσματος. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, στο Αγρίνιο, αποφασίζεται η παραμονή των Τμημάτων στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, δηλαδή σε πανεπιστήμιο που εδρεύει σε άλλη περιφέρεια. Στην ίδια περιφέρεια παρέμεινε και η στρέβλωση ως προς το διπολικό σύστημα εξαιτίας της ύπαρξης των δύο ΤΕΙ (ΤΕΙ Πάτρας και ΤΕΙ Μεσολογγίου). Στην Περιφέρεια Κρήτης η απόφαση για τη δημιουργία ενός Τμήματος στην Ιεράπετρα και ενός στον Άγιο Νικόλαο του νομού Λασιθίου σε σύνδεση με το ΤΕΙ Κρήτης δεν συνάδουν με τις προϋποθέσεις των πορισμάτων ούτε ως προς την χιλιομετρική απόσταση (είτε μεταξύ των πόλεων αυτών είτε με τις υπόλοιπες έδρες του ΤΕΙ Κρήτης) ούτε ως προς το κριτήριο για την ίδρυση Σχολών με ενιαίο γνωστικό περιεχόμενο (αποτελούμενες από 3 τουλάχιστον Τμήματα).

προγράμματος, οι οποίες, σε μερικές περιπτώσεις, αλλοίωσαν επιλογές και στοιχεία της φιλοσοφίας και του αρχικού σχεδιασμού.

Η ανάδειξη, στο δημόσιο λόγο, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του σχεδιασμού του συγκεκριμένου προγράμματος και των όποιων αποκλίσεων της εφαρμογής του δεν αποτέλεσε το προϊόν (επιστημονικής) ανάλυσης. Ανάλυσης που θα διέθετε συγκεκριμένα θεωρητικά φίλτρα σε επίπεδο φιλοσοφίας, σχεδιασμού, κεντρικών και περιφερειακών επιλογών και, τελικά, εφαρμογής ενός προγράμματος πολιτικής. Σε αυτή την περίπτωση θα μπορούσαν να αναδειχθούν τα ισχυρά και τα αδύναμα στοιχεία του κύκλου πραγματοποίησης του συγκεκριμένου προγράμματος πολιτικής. Αντίθετα, η δημόσια συζήτηση έγινε κατά κανόνα υπό όρους «συνθημάτων» προσφέροντας μια κριτική που παραμένει στην επιφάνεια και διαπλέκει τους μύθους με τις πραγματικότητες. Μια τέτοια κριτική εξυπηρετεί βεβαίως την ανύψωση ή την καταπόντιση ενός προγράμματος πολιτικής, ανάλογα με τις πολιτικές, ιδεολογικές ή πάσης φύσεως διαδρομές αυτών που την ασκούν, χωρίς όμως να μπορεί να προσφέρει κάτι περισσότερο. Και αυτό αποτελεί χαρακτηριστικό ευρύτερο της συζήτησης για το συγκεκριμένο πρόγραμμα πολιτικής. Στοιχείο που προσδιορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τον δημόσιο διάλογο στην Ελλάδα, περιορίζοντάς τον σε μορφές που έχουν «δημοσιογραφικό» χαρακτήρα.

Και ενώ το ζήτημα αυτό πιθανότατα σχετίζεται με μια ευρύτερη έλλειψη κουλτούρας διαλόγου, ταυτόχρονα αναδεικνύει το γεγονός ότι στη χώρα το διακριτό πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής βιώνει ακόμα την περίοδο της αρχικής ωρίμανσής του. Επομένως, κάθε παραγωγή ερευνητικού επιστημονικού υλικού για την ανάλυση των προγραμμάτων εκπαιδευτικής πολιτικής αποκτά σημασία και αναγκαιότητα, εάν η στόχευσή μας είναι κάποια στιγμή να είμαστε σε θέση να αναλύουμε σε βάθος τα

επιμέρους χαρακτηριστικά των προγραμμάτων εκπαιδευτικής πολιτικής, της εφαρμογής τους και των αποτελεσμάτων τους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

ΟΣΧΣ (2001). *Κείμενο Αρχών για τη δημιουργία νέων Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα - Εισήγηση προς το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων*. Αθήνα, 21 Σεπτεμβρίου 2001.

ΟΣΧΣ (2002). *Πλαίσιο αρχών και προϋποθέσεων για τη δημιουργία νέων Σχολών και Τμημάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης σε υπάρχουσες ή σε νέες γεωγραφικές έδρες. Δεύτερο ενδιάμεσο πόρισμα ομάδας στρατηγικού και χωροταξικού σχεδιασμού - Εισήγηση προς το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων*. Αθήνα, 29 Απριλίου 2002.

ΟΣΧΣ (2004). *Τελική Εισήγηση της Ομάδας Στρατηγικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Απρίλιος 2004.

ΥΠΕΠΘ (1994). *2ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Τομέας: Ανθρώπινοι Πόροι – Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

ΥΠΕΠΘ (2000). *Σχέδιο Επιχειρησιακού Προγράμματος του ΥΠΕΠΘ: «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ II)*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

ΥΠΕΠΘ (2001). *Αναλυτικές περιγραφές υποέργων ΕΠΕΑΕΚ II: Αναλυτική περιγραφή φυσικού αντικειμένου (65) – πράξη 2*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.

Υπουργικό Συμβούλιο (2002). *Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης. Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου - Ιούνιος 2002.* (Προσάρτημα 3 στην «Τελική Εισήγηση της Ομάδας Στρατηγικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης», Αθήνα: Απρίλιος 2004).

Υπουργικό Συμβούλιο (2003). *Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης - Πορεία Υλοποίησης και περαιτέρω προοπτικές. Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου - Αύγουστος 2003.* (Προσάρτημα 4 στην «Τελική Εισήγηση της Ομάδας Στρατηγικού και Χωροταξικού Σχεδιασμού της Ελληνικής Ανώτατης Εκπαίδευσης», Αθήνα: Απρίλιος 2004).

Παραρτήματα

Παράρτημα 1. Διεύρυνση ανώτατης εκπαίδευσης 1998-2001

ΑΕΙ	Τμήματα	Έναρξη
Πανεπιστήμιο Αθηνών	Τμήμα Ιταλικής και Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας (μεταξέλιξη) (εκτός ΕΠΕΑΕΚ)	1999
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών (μετεξέλιξη)	1999
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών	Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής	1999
	Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας	2000
Πάντειο Πανεπιστήμιο	Οικονομικής Επιστήμης	2001
	Βαλκανικών και Ανατολικών Σπουδών	2001
Πανεπιστήμιο Πειραιώς	Τεχνολογικής Εκπαίδευσης	1999
	Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών	2000
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο	Επιστημών Εκπαίδευσης και Αγωγής	2001
	Γεωγραφίας	2000
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	Μηχανικών Διαχείρισης Ενεργειακών Πόρων (Κοζάνη)	1999
	Βαλκανικών Σπουδών (Φλώρινα)	1999

	Πολιτικών Επιστημών	2000
Πανεπιστήμιο Πατρών	Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	1999
	Διοίκησης Επιχειρήσεων	1999
	Φιλοσοφίας	1999
	Επιστημών των Υλικών	2000
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	Επιστήμης και Τεχνολογίας των Υλικών	1999
	Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών	2000
	Επιστήμης της Τέχνης	2000
	Οικονομικών Σπουδών	1998
	Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων (Αγρίνιο)	1998
	Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (Αγρίνιο)	1998
Πανεπιστήμιο Κρήτης	Πολιτικής Επιστήμης (Ρέθυμνο) (από 1983)	1999
	Εφαρμοσμένων Μαθηματικών (Ηράκλειο)	1999
	Επιστήμης και Τεχνολογίας Υλικών (Ηράκλειο)	2001
Πανεπιστήμιο Θράκης	Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (Ξάνθη)	1999
	Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης (Ξάνθη)	2000
	Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης (Κομοτηνή)	1999
	Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών (Κομοτηνή)	2000
	Μοριακής Βιολογίας και Γενετικής (Αλεξανδρούπολη)	2000
	Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (Ορεστιάδα)	1999
	Αγροτικής Ανάπτυξης (Ορεστιάδα)	1999
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Επιστημών της Θάλασσας (Μυτιλήνη) (από το 1997)	1999
	Κοινωνιολογίας (Μυτιλήνη) (από το 1997)	1999
	Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας (Μυτιλήνη)	2000
	Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης (Χίος)	2000
	Στατιστικής και Αναλογιστικής Επιστήμης (Σάμος)	2000
	Μεσογειακών Σπουδών (Ρόδος) (από το 1997)	1999
	Γραφικών Τεχνών και Σχεδίασης Συστημάτων (Σύρος)	2000
	Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών (Χίος)	1998
	Πληροφοριακών και Επικοινωνιακών Συστημάτων (Σάμος)	1998
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (Βόλος)	1999
	Οικονομικών Επιστημών (Βόλος)	1999
	Μηχανικών Η/Υ, Τηλεπικοινωνιών και Δικτύων (Βόλος)	2000
	Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας (Λάρισα)	2000

	Παιδαγωγικό Ειδικής Αγωγής (Βόλος)	1998
	Ιστορίας-Αρχαιολογίας-Λαογραφίας (Βόλος)	1998
Ιόνιο Πανεπιστήμιο	Διεθνών Σπουδών (Κέρκυρα)	2001
	Κοινωνικών Σπουδών και Πολιτισμικής Κληρονομιάς	2001
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας	Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών	1998
	Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης	1998
ΤΕΙ	Τμήματα	Έναρξη
Θεσσαλονίκης	Σχεδιασμού και Παραγωγής Ενδυμάτων (Κιλκίς)	1999
	Τεχνολογίας Αλιείας - Υδατοκαλλιεργειών (Μουδανιά)	2000
Λάρισας	Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών	1999
	Διοίκησης και Διαχείρισης Έργων	2000
	Σχεδιασμού και Τεχνολογίας Ξύλου και Επίπλου (Καρδίτσα)	1999
Πάτρας	Επιχειρηματικού Σχεδιασμού και Πληροφοριακών Συστημάτων	1999
	Ανακαίνισης και Αποκατάστασης Κτιρίων	2000
Ηρακλείου	Εφαρμοσμένης Πληροφορικής και Πολυμέσων (Ηράκλειο)	1999
	Τεχνολογίας Μηχανικών Συστημάτων Διαχείρισης Φυσικών Πόρων (Χανιά)	1999
	Μουσικής Τεχνολογίας και Ακουστικής (Ρέθυμνο)	1999
	Διατροφής και Διαιτολογίας (Σητεία)	2000
Καβάλας	Βιομηχανικής Πληροφορικής	1999
	Διαχείρισης Πληροφοριών	2000
Κοζάνης	Γεωτεχνολογίας και Περιβάλλοντος (Κοζάνη) (μετεξέλιξη)	1999
	Τεχνολογιών Αντιρύπανσης (Κοζάνη)	2000
	Χρηματοοικονομικών Εφαρμογών (Κοζάνη)	2000
	Εμπορίας και Ποιοτικού Ελέγχου Αγροτικών Προϊόντων (Φλώρινα)	1999
	Δημόσιων Σχέσεων και Επικοινωνιακής Πολιτικής (Καστοριά)	1999
Χαλκίδας	Αυτοματισμού (εκτός ΕΠΕΑΕΚ)	1999
Μεσολογγίου	Εφαρμογών Πληροφορικής στη Διοίκηση και στην Οικονομία	1999
Σερρών	Πληροφορικής και Επικοινωνιών	1999
	Γεωπληροφορικής και Τοπογραφίας	2000
Καλαμάτας	Ελεγκτικών και Ασφαλιστικών Εργασιών	1999
	Τεχνολογίας Γεωργικών Προϊόντων	2000
Λαμίας	Πληροφορικής και Τεχνολογίας Υπολογιστών	2000
	Τουριστικών Επιχειρήσεων (Αμφισσα)	1998
Ηπείρου	Εφαρμογών Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο (Ηγουμενίτσα)	1999

	Βιολογικής Γεωργίας (Αργοστόλι)	1999
	Λογοθεραπείας (Ιωάννινα)	2000
	Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής (Άρτα)	2000
	Ελεγκτικών και Ασφαλιστικών Εργασιών (Πρέβεζα) (εκτός ΕΠΕΑΕΚ)	1999
	Τεχνολογίας Μουσικών Οργάνων (Ληξούρι) (εκτός ΕΠΕΑΕΚ)	2000
	Λογιστικής (Πρέβεζα)	1998
	Τηλεπληροφορικής και Διοίκησης (Άρτα)	1998
Πειραιά	Μηχανολογίας (μετεξέλιξη με προσθήκη ειδίκευσης)	2000
	Κλωστοϋφαντουργίας (μετεξέλιξη με προσθήκη ειδίκευσης)	2000
	Διοίκησης Επιχειρήσεων (μετεξέλιξη με προσθήκη ειδίκευσης)	2000
	Αυτοματισμού (μετεξέλιξη με προσθήκη ειδίκευσης)	2000
	Ηλεκτρονικής (μετεξέλιξη με προσθήκη ειδίκευσης)	2000

Παράρτημα 2. Πορεία υλοποίησης της διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης (1997-2004) (Πηγή ΟΣΧΣ 2004)

	1997	2002	2003	2004
Πανεπιστήμια				
Αριθμός Ιδρυμάτων	18	19	21	21
Αριθμός Τμημάτων	188	238	244	254
Αριθμός διακριτών γνωστικών αντικειμένων	89	124	127	
Αριθμός γεωγραφικών εδρών Τμημάτων	23	27	31	35
ΤΕΙ				
Αριθμός Ιδρυμάτων	15	15	16	16
Αριθμός Τμημάτων	141	174	185	188

Αριθμός διακριτών γνωστικών αντικειμένων	59	88	93	94
Αριθμός γεωγραφικών εδρών Τμημάτων	22	30	39	41
Σύνολο ανώτατης εκπαίδευσης				
Αριθμός γεωγραφικών εδρών Τμημάτων	34	44	56	61
Αριθμός Νομών εκτός Αττικής με Τμήμα ανώτατης εκπαίδευσης (επί συνόλου 50)	31	39	47	49
Αριθμός Περιφερειών με δίπλοιο Πανεπιστημίου-ΤΕΙ (επί συνόλου 13)	7	8	11	11
Ποσοστό συμμετοχής στην ανώτατη εκπαίδευση των ηλικιών μεταξύ 18 και 21 ετών	30,9%	57,3%	60,2%	60,3%

Παράρτημα 3. Διεύρυνση ανώτατης εκπαίδευσης: Τμήματα με έτος έναρξης λειτουργίας το 2004-05 και μετά (Πηγή ΟΣΧΣ 2004)

Ίδρυμα	Πόλη	Γνωστικό αντικείμενο Τμήματος	Έναρξη λειτουργίας
Πανεπιστήμιο Στερεάς Ελλάδας	Λαμία	Γνωστικό αντικείμενο πρώτου Τμήματος υπό καθορισμό από τη Διοικούσα Επιτροπή	2004-05
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	Αγρίνιο	Τμήμα Κλιματολογίας, Οικολογίας και Τεχνολογιών Αντιρρύπανσης	2004-05
	Αγρίνιο	Τμήμα Διαχείρισης Πολιτισμικού Περιβάλλοντος και Νέων Τεχνολογιών	2005-06 ή 2006-07
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο	Βέροια	Γνωστικό αντικείμενο Τμήματος υπό επανεξέταση από το Ίδρυμα	2004-05

Θεσσαλονίκης			
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας	Έδεσσα	Γνωστικό αντικείμενο Τμήματος υπό επανεξέταση από το Ίδρυμα	2004-05
	Νάουσα	Γνωστικό αντικείμενο Τμήματος υπό επανεξέταση από το Ίδρυμα	2004-05
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	Λάρισα	Τμήμα Βιοϊατρικής Τεχνολογίας (σε εξέλιξη συνεννόηση με το Ίδρυμα)	2004-05
Πολυτεχνείο Κρήτης	Χανιά	Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών	2004-05
	Χανιά	Τμήμα Καλών Τεχνών	2005-06 ή 2006-07
Ιόνιο Πανεπιστήμιο	Κέρκυρα	Τμήμα Πληροφορικής	2004-05
	Κέρκυρα	Τμήμα Τεχνών Ήχου και Εικόνας	2004-05
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Κως	Τμήμα Ιατρικής Πληροφορικής και Ιατρικής Τεχνολογίας	2005-06
	Λήμνος	Τμήμα Μηχανικών Αγροκαλλιέργειας και Βιοσυστημάτων	2005-06
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	Τμήμα Κινηματογράφου	2004-05
ΤΕΙ Πειραιά	Σπέτσες	Τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων	2004-05
ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας	Καστοριά	Τμήμα Πληροφορικής και Τεχνολογίας Υπολογιστικών Συστημάτων	2004-05
ΤΕΙ Μεσολογγίου	Ναύπακτος	Γνωστικό αντικείμενο Τμήματος υπό συζήτηση με το Ίδρυμα	2004-05